

«Σχολή Κοινωνικών Επιστημών»

Π.Μ.Σ. «Εγκληματολογικές και Ποινικές Προσεγγίσεις της
Διαφθοράς, του Οικονομικού και του Οργανωμένου
Εγκλήματος»

Διπλωματική Εργασία

«Σύγκριση της μεταχείρισης των εγκληματιών του λευκού κολάρου και
των τοξικοεξαρτημένων ποινικών παραβατών στο σωφρονιστικό
σύστημα.»

«Ντούκα Ολυμπία»

(Α.Μ. 505780)

Επιβλέπων καθηγητής: «Αλοσκόφης Ουίλιαμ»

Συν-Επιβλέπων Καθηγητής: «Χουλιάρας Αθανάσιος»

Ιωάννινα, Ιούνιος 2023

Η παρούσα εργασία αποτελεί πνευματική ιδιοκτησία της φοιτήτριας «Ολυμπίας Ντούκα » που την εκπόνησε. Στο πλαίσιο της πολιτικής ανοικτής πρόσβασης η συγγραφέας/δημιουργός εκχωρεί στο ΕΑΠ, μη αποκλειστική άδεια χρήσης του δικαιώματος αναπαραγωγής, προσαρμογής, δημόσιου δανεισμού, παρουσίασης στο κοινό και ψηφιακής διάχυσής τους διεθνώς, σε ηλεκτρονική μορφή και σε οποιοδήποτε μέσο, για διδακτικούς και ερευνητικούς σκοπούς, άνευ ανταλλάγματος και για όλο το χρόνο διάρκειας των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας. Η ανοικτή πρόσβαση στο πλήρες κείμενο για μελέτη και ανάγνωση δεν σημαίνει καθ' οιονδήποτε τρόπο παραχώρηση δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας του συγγραφέα/δημιουργού ούτε επιτρέπει την αναπαραγωγή, αναδημοσίευση, αντιγραφή, αποθήκευση, πώληση, εμπορική χρήση, μετάδοση, διανομή, έκδοση, εκτέλεση, «μεταφόρτωση» (downloading), «ανάρτηση» (uploading), μετάφραση, τροποποίηση με οποιονδήποτε τρόπο, τμηματικά ή περιληπτικά της εργασίας, χωρίς τη ρητή προηγούμενη έγγραφη συναίνεση του συγγραφέα/δημιουργού. Η συγγραφέας/δημιουργός διατηρεί το σύνολο των ηθικών και περιουσιακών δικαιωμάτων.

«Σχολή Κοινωνικών Επιστημών»

Π.Μ.Σ. «Εγκληματολογικές και Ποινικές Προσεγγίσεις της
Διαφθοράς, του Οικονομικού και του Οργανωμένου
Εγκλήματος»

«Σύγκριση της μεταχείρισης των εγκληματιών του λευκού κολάρου και των
τοξικοεξαρτημένων ποινικών παραβατών στο σωφρονιστικό σύστημα.»

«Ντούκα Ολυμπία»

(Α.Μ. 505780)

Επιτροπή Επίβλεψης Διπλωματικής Εργασίας

Επιβλέπων Καθηγητής:

Αλοσκόφης Ουίλιαμ

Μέλος Σ.Ε.Π. ΕΑΠ

Συν-Επιβλέπων Καθηγητής

Χουλιάρας Αθανάσιος

Μέλος Σ.Ε.Π. ΕΑΠ

Ιωάννινα, Ιούνιος 2023

Στην μητέρα μου,

Περίληψη

Η παρούσα διπλωματική εργασία θα προσπαθήσει να αναδείξει το ζήτημα της διαφορετικής σωφρονιστικής μεταχείρισης των εγκληματιών του λευκού περιλαίμιου σε σχέση με τους τοξικοεξαρτημένους δράστες. Παρόλο που η βιβλιογραφία είναι περιορισμένη και η πρόσβαση στα σωφρονιστικά ιδρύματα σχεδόν απαγορευτική από τα στοιχεία που συλλέχθηκαν είναι γεγονός πως υπάρχει επιλεκτικότητα στην μεταχείριση των κρατουμένων και οι παράγοντες που επηρεάζουν αυτήν την κατάσταση είναι κοινωνικοοικονομικοί.

Το έγκλημα ως κοινωνικό φαινόμενο έχει μελετηθεί από πολλούς επιστήμονες κατά το πέρασμα των χρόνων, έχουν διατυπωθεί πολλές θεωρίες ώστε να ανακαλύψουν τα αίτια που προκαλούν αυτή την συμπεριφορά. Ως λύση βέβαια σε αυτό το φαινόμενο δίνεται η ίδρυση των φυλακών προκειμένου να πειθαρχήσουν και να τιμωρήσουν όσους εκδηλώνουν τέτοιες συμπεριφορές. Στόχος του σωφρονιστικού ιδρύματος είναι η επανένταξη των κρατουμένων στην κοινότητα απαλλαγμένοι από τέτοιες «ποινικά κολάσιμες» συμπεριφορές. Όπως όμως φαίνεται καθαρά η μεταχείριση των κρατουμένων όντος των καταστημάτων κράτησης παρουσιάζει μια διαφοροποίηση που έγκειται στις συνθήκες διαβίωσης, την διάρκεια και τον τρόπο εγκλεισμού. Όλα αυτά συνηγορούν στο συμπέρασμα πως διαχωρίζονται σε κρατούμενους πρώτης και δεύτερης κατηγορίας. Η επιλεκτικότητα ενισχύεται από τα Μ.Μ.Ε. και τον ποινικό λαϊκισμό που αναπαράγουν τα στερεότυπα της επικινδυνότητας μετατρέποντας αυτές τις ομάδες σε κοινωνικά αποκλεισμένες.

Απ' την άλλη η θεσμική αντιμετώπιση των κρατικών φορέων σε περιπτώσεις δραστηρίων που ανήκουν στις κυρίαρχες ομάδες είναι διαφορετική και πολλές φορές ευνοϊκότερη.

Σε γενικές γραμμές η σωφρονιστική πολιτική αντανάκλα της σχέσης εξουσίας, προστατεύοντας τα συμφέροντα των ισχυρών κι επιβάλλοντας ποινές στερητικής της ελευθερίας σε συγκεκριμένες ομάδες με στόχο τον στιγματισμό, την απομόνωση και την περιθωριοποίηση τους και όχι τον σωφρονισμό, την επανένταξη και τον σεβασμό των θεμελιωδών ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

«Ντούκα Ολυμπία», «Σύγκριση της μεταχείρισης των εγκληματιών του λευκού κολάρου και των τοξικοεξαρτημένων ποινικών παραβατών στο σωφρονιστικό σύστημα.»

Λέξεις-κλειδιά

Επιλεκτικότητα, Σωφρονιστική μεταχείριση κρατουμένων, Καταστήματα κράτησης, Τοξικοεξαρτημένοι δράστες, Εγκλήματα λευκού κολάρου.

«A comparison of the treatment of white-collar criminals and drug-dependent criminal offenders in the correctional system.»

«Olympia Ntouka»

Abstract

This dissertation will try to highlight the issue of the different penal treatment of white-collar criminals in relation to drug-addicted offenders. Although the literature is limited and access to prisons is almost prohibitive from the data collected, it is a fact that there is selectivity in the treatment of prisoners and the factors influencing this situation are socio-economic.

Crime as a social phenomenon has been studied by many scientists over the years many theories have been formulated to discover the causes that cause this prevalence. Of course, the solution to this phenomenon is the establishment of prisons in order to discipline and punish those who exhibit such behaviors. The goal of the penitentiary is to reintegrate the prisoners into the community free from such "criminally hellish" behaviors. However, as can be clearly seen, the treatment of prisoners in detention centers shows a differentiation that lies in the living conditions, the duration and the method of incarceration. All this leads to the conclusion that they are divided into first and second category prisoners. The selectivity is strengthened by the M.M.E. and criminal populism that reproduce stereotypes of dangerousness by turning these groups into socially excluded ones.

On the other hand, the institutional treatment of state bodies in cases of perpetrators belonging to the dominant groups is different and often more favorable.

In general, penal policy reflects power relations, protecting the interests of the powerful and imposing custodial sentences on specific groups with the aim of stigmatizing, isolating and marginalizing them rather than imprisoning, reintegrating and respecting fundamental human rights. .

Keywords

Selectivity, Correctional treatment of prisoners, Detention facilities, Drug-addicted criminals , White collar crime.

Περιεχόμενα

Περίληψη.....	v
Abstract.....	vii
Περιεχόμενα.....	viii
1. Ο ορισμός του εγκλήματος και οι θεωρίες εγκληματοποίησης.....	1
2. Η εξέλιξη του σωφρονιστικού συστήματος.....	4
2.1) Τα σωφρονιστήρια.....	5
2.2) Το κοινοβιακό σωφρονιστικό σύστημα.....	6
2.3.) Το απομονωτικό σωφρονιστικό σύστημα.....	6
2.4) Το μικτό σωφρονιστικό σύστημα.....	8
2.5) Το προοδευτικό σωφρονιστικό σύστημα.....	9
2.6) Το σωφρονιστικό σύστημα στις μέρες μας.....	10
2.7) Ιστορία των σωφρονιστικών ιδρυμάτων στην Ελλάδα.....	10
3. Ποινικοκατασταλτικό σύστημα κι επιλεκτική λειτουργία.....	14
3.1) Ποινικός λαϊκισμός.....	14
3.2) Ηθικοί Πανικοί και Μ.Μ.Ε.....	15
3.3) Θεωρία της « Ετικέτας».....	17
3.4) Το έγκλημα και οι κατώτερες τάξεις.....	18
3.5) Τα εγκλήματα των ισχυρών.....	19
4. Σωφρονιστική μεταχείριση των κρατούμενων του λευκού κολάρου.....	23
4.1) Η ποινή ως παράγοντας διαφοροποιημένης μεταχείρισης.....	25
4.2) Τα χαρακτηριστικά των κρατούμενων του λευκού κολάρου.....	26
4.3) Οι συνθήκες κράτησης ως παράγοντας διαφοροποιημένης μεταχείρισης.....	28
5. Εγκληματικότητα και Τοξικοεξαρτημένοι.....	34
5.1) Θεωρητικές προσεγγίσεις συσχέτισης της εγκληματικότητας και της τοξικοεξάρτησης.....	35
5.2) Είδη εγκληματικότητας των τοξικοεξαρτημένων.....	38
6. Σωφρονιστικό σύστημα και Τοξικοεξαρτημένοι.....	39
6.1) Τα δικαιώματα των κρατούμενων στα καταστήματα κράτησης: Η περίπτωση του εξαρτημένου έγκλειστου.....	41
6.2) Συνθήκες διαβίωσης και ιατροφαρμακευτική περίθαλψη.....	43
6.3) Ο υπερπληθυσμός στα ελληνικά σωφρονιστικά καταστήματα.....	44
6.4) Τοξικοεξαρτημένοι κρατούμενοι και θεραπεία.....	46
Επίλογος.....	49
Βιβλιογραφία.....	51

«Ντούκα Ολυμπία», ««Σύγκριση της μεταχείρισης των εγκληματιών του λευκού
κολάρου και των τοξικοεξαρτημένων ποινικών παραβατών στο σωφρονιστικό σύστημα.»

1. Ορισμός του εγκλήματος και οι θεωρίες εγκληματοποίησης.

Στο παρόν κεφάλαιο θα γίνει μια συνοπτική περιγραφή των σημαντικότερων θεωριών που αναφέρονται στο έγκλημα και στους πρωταγωνιστές του εγκλήματος, στους παράγοντες που διαμορφώνουν το έγκλημα αλλά και στην αντιμετώπιση του από το σύστημα απονομής δικαιοσύνης.

Το έγκλημα ως ανεξάρτητο πεδίο έρευνας απασχολεί τόσο το Ποινικό Δίκαιο όσο και την εγκληματολογία, ο καθένας όμως από τους παραπάνω επιστημονικούς κλάδους αντιμετωπίζει το έγκλημα από διαφορετική οπτική γωνία και κατά γενική ακολουθία με διαφορετικό τρόπο. Αρχικά, για το Ποινικό Δίκαιο το έγκλημα είναι μια νομική κατασκευή δηλαδή ότι ορίζει ο νομοθέτης σε μια διάταξη του ποινικού νόμου στην οποία τιμωρείται με ποινή κάθε εκδήλωση της ανθρώπινης συμπεριφοράς που παραβιάζει τον ορισμό του. Σε αυτήν την περίπτωση μιλάμε για νομική έννοια του εγκλήματος ή νομικό έγκλημα που καθορίζεται από τον νόμο κατά περίπτωση με κριτήριο ταξινόμησης κυρίως τα αγαθά που προστατεύονται από την έννομη τάξη και που οφείλει το κοινωνικό σύνολο να σέβεται. Έτσι σύμφωνα με το άρθ. 14 Π.Κ. *«ως έγκλημα ορίζεται οποιαδήποτε άδικη πράξη και καταλογιστή στον δράστη, η οποία τιμωρείται από τον νόμο με ποινή»*.

Αντιθέτως η Εγκληματολογία υιοθετεί μια τελείως διαφορετική άποψη για το έγκλημα μακριά από νομοθετικά κατασκευάσματα, αφηρημένες και συμβατικές έννοιες που αναζητούν κάποια ερμηνεία για να γίνουν κατανοητές. Το έγκλημα είναι ένα κοινωνικό φαινόμενο με χειροπιαστές διαστάσεις, πραγματικό περιεχόμενο και βαρύτητα, που αποτελεί πρόβλημα της καθημερινής ζωής πολλών ανθρώπων στον πλανήτη.

Τις τελευταίες δεκαετίες του 19^{ου} αιώνα εμφανίστηκαν η ιταλική ανθρωπολογική σχολή του C. Lombroso και οι δυο Θετικές σχολές, η μία των ιταλών R .Garofalo και E. Ferrì και η άλλη του γερμανού van F. Liszt, οι οποίες συνεισφέρανε στην αντιμετώπιση του εγκλήματος ως θετικό γεγονός επικεντρώθηκαν στην προσωπικότητα του εγκληματία και συνέβαλαν στην θεμελίωση της Εγκληματολογίας σε επιστημονικό επίπεδο. Αυτό το σημείο βασικά αποτέλεσε την αφετηρία της αναζήτησης της πραγματικής φύσης του εγκλήματος η οποία έγινε

επιστημονική ανάγκη που έπρεπε να περιγράψει με επιστημονικά κριτήρια τον ανάλογο θετικό χαρακτήρα του αντικειμένου της (Αλεξιάδης, 2011).

Σύμφωνα λοιπόν με τους παραπάνω ο εγκληματίας, η ψυχοσύνθεση του, η προσωπικότητα του, τα βιολογικά χαρακτηριστικά και τα κίνητρα έγιναν το επίκεντρο της προσοχής και όχι η πράξη καθεαυτή. Γίνεται πλέον αναφορά στον «εκ γενετή εγκληματία» ο οποίος αποκτά βιολογικά, ψυχολογικά και μορφολογικά χαρακτηριστικά -λόγω της ανικανότητας του να ακολουθήσει την εξελικτική διαδικασία- τα οποία τον διαχωρίζουν από τους «κανονικούς ανθρώπους» (Lombroso, 2002).

Την κοινωνική φύση του εγκλήματος απ' την άλλη προσπάθησε να ορίσει με ακρίβεια ο Edwin Sutherland. Κατά τον Sutherland η εγκληματική συμπεριφορά δεν οφείλεται σε παράγοντες όπως η καταγωγή, το φύλο, η ηλικία ούτε έχει παθολογικά και βιολογικά αίτια, αντιθέτως αποτελεί απόρροια διάφορων αλληλεπιδράσεων και μεθόδων εκμάθησης μεταξύ των ανθρώπων μέσω της επικοινωνίας (λεκτικής και μη). Το βασικό μέρος της εκμάθησης της εγκληματικής συμπεριφοράς πραγματοποιείται στις κλειστές ομάδες, τα μέλη των οποίων βρίσκονται σε στενή σχέση μεταξύ τους (Βιδάλη, 2019). Ειδικότερα στο πεδίο της οικονομικής εγκληματικότητας η συμβολή του Sutherland υπήρξε καταλυτική αφού ήταν ο πρώτος που συνέλαβε την έννοια του «εγκλήματος του λευκού κολάρου» κατά την οποία υπάρχουν εγκλήματα που διαπράττονται από άτομα κύρους κι εξουσίας μέσα από τον επαγγελματικό τους χώρο. Επιπλέον η συνεισφορά του Sutherland αποτυπώνεται έντονα στην θεωρία του για την διαφορική συναναστροφή και διαφοροποιημένη κοινωνική οργάνωση με την οποία προσπαθεί να ερμηνεύσει το έγκλημα του λευκού κολάρου (Βασιλαντωνοπούλου, 2012). Η προσφορά του Sutherland είναι αναμφισβήτητη στην πρωτοποριακή μετάβαση της εγκληματολογικής θεωρίας και σκέψης από τον εγκληματία στο έγκλημα και από τον δράστη στην πράξη (Βασιλαντωνοπούλου, 2012).

Μια πρωτοφανής θεωρία για τα δεδομένα εκείνης της εποχής αποτέλεσε η δομολειτουργική προσέγγιση του Robert Merton και η θεωρία της ανομίας. Μολονότι, η πρώτη εκδοχή της έννοιας της ανομίας διατυπώθηκε από τον Emilie Durkheim την «οποία θεώρησε κοινωνικό αίτιο του φαινομένου της αυτοκτονίας», ο

Merton την ενσωμάτωσε στο θεωρητικό πλαίσιο της εγκληματολογίας. Και οι δυο εντοπίζουν την ανομία σε μια νέα κοινωνική κατάσταση όπου εκλείπουν οι σαφείς κανόνες και τα πρότυπα κι έχει χαθεί η ισορροπία ανάμεσα στους στόχους και στα προς επίτευξη κοινωνικά μέσα (Αλεξιάδης, 2011). Σ'ένα περιβάλλον που επικρατεί η ανομία το φαινόμενο του εγκλήματος του λευκού κολάρου εκφράζει απόλυτα την λανθασμένη λειτουργία των κοινωνικών πλαισίων και των πολιτικών θεσμών. Η σύνδεση των εγκλημάτων του λευκού κολάρου με τη διάρθρωση και λειτουργία της κοινωνίας υποστηρίζεται πλέον θερμά, εμπλέκοντας και τον ρόλο της πολιτικής εξουσίας (Βασιλαντωνοπούλου, 2012).

Οπωσδήποτε η παραπάνω προσέγγιση αποτέλεσε πηγή έμπνευσης μιας πολύ γνωστής θεωρίας, σχετικά με την εγκληματικότητα των ανηλίκων, του R. Cohen ο οποίος υποστήριζε πως ο «εγκληματικός υπόκοσμος» οφείλεται στις κοινωνικές ανισότητες και στις διαφορές κουλτούρας μεταξύ της εργατικής και της μεσαίας τάξης. Η εργατική τάξη τροφοδοτεί το εγκληματικό υποσύστημα επειδή δεν καταφέρνει να ανταποκριθεί στις απαιτήσεις και τις προσδοκίες των φορέων κοινωνικοποιήσεων και αυτό συμβαίνει διότι αυτές οι απαιτήσεις αρμόζουν στις μεσαίες κοινωνικές τάξεις. Απόρροια της αδυναμίας της κοινωνίας αποτελεί ένα πολύ σοβαρό πρόβλημα, αυτό της προσαρμογής αυτών των ανθρώπων οι οποίοι καταλήγουν στο περιθώριο κι εντάσσονται σε εγκληματικές ομάδες (Αλεξιάδης, 2011).

Προς μια εντελώς διαφορετική κατεύθυνση στρέφεται η θεωρία της αλληλεπίδρασης ή του στιγματισμού της οποίας πρωτοπόροι θεωρούνται ο H. Becker, ο G.Mead και ο E. Lemert. Κεντρική ιδέα αποτελεί ότι ο ρόλος που διαδραματίζει η κοινωνία στην δημιουργία της εγκληματικής συμπεριφοράς είναι μεγάλος διότι μέσω της διαδικασίας του κοινωνικού αποκλεισμού και του στιγματισμού συμβάλλει στην ανάπτυξη και αναπαραγωγή της εν λόγω συμπεριφοράς δίνοντας της ένα ρόλο στις σχέσεις που δημιουργεί το άτομο με αυτήν. Αποτέλεσε μια ρηξικέλευθη θεωρία διότι πλέον θεωρείται ότι η κοινωνία διαμορφώνει εγκληματικές συμπεριφορές, οπότε το έγκλημα αποτελεί κοινωνική κατασκευή κι όχι ορθολογική πράξη (Βιδάλη, 2019). Η εγκληματολογία της κοινωνικής αντίδρασης εμφανίζεται στην δεκαετία του 60' και αποτελεί κριτική της κυρίαρχης άποψης για το έγκλημα όπως αυτή εκφράζεται από τις παραδοσιακές σχολές εγκληματολογίας (Δασκαλάκης, 2018).

Ως παρακλάδι της θεωρίας της κοινωνικής συναναστροφής αποτέλεσε η «*θεωρία της ουδετεροποίησης*» που διατυπώθηκε από τους Sykes & Matza κατά την οποία η εγκληματική συμπεριφορά οφείλεται στην εκμάθηση δεξιοτήτων εξουδετέρωσης της ηθικής ευθύνης για την εγκληματική πράξη την οποία κατακρίνει η κοινωνία και με αυτόν τον τρόπο η εγκληματική πράξη φαίνεται ουδέτερη ηθικά (Αλεξιάδης, 2011). Τέτοιες δεξιότητες συνοπτικά είναι η άρνηση της ευθύνης, η άρνησης του θύματος, της βλάβης, η κατηγορία αυτού που κατηγορεί και η επίκληση ανώτερων αξιών. Εν πάση περιπτώσει τέτοιες τεχνικές δεν αποτελούν προϋπόθεση συμμετοχής σε εγκληματικές δραστηριότητες.

Τέλος, σύμφωνα με τις μαρξιστικές θεωρίες, οι οποίες ανήκουν γενικότερα στις θεωρίες της σύγκρουσης, το έγκλημα αντανακλά και αναπαράγει τις σχέσεις εξουσίας, προστατεύοντας τα συμφέροντα των ανώτερων τάξεων και επιβάλλοντας στην εργατική τάξη την ηθική της εκμετάλλευσης. Αναφέρει σχετικά ο J. Young «Το θέμα... είναι να κατανοήσουμε πως οι αρχές της αστικής ιδεολογίας... επενεργούν πάνω και προσφέρουν κάποιο βαθμό εξασφάλισης για τα πραγματικά προβλήματα δικαιοσύνης και τάξης που αντιμετωπίζει η εργατική τάξη» (Δασκαλάκης, 2018:46-47).

Σύμφωνα με τα παραπάνω, καταλήγουμε στο συμπέρασμα πως οι κοινωνιολογικές θεωρίες συγκριτικά με τις οργανικές και ψυχολογικές θεωρίες, επεξηγούν βαθύτερα τα αίτια της εγκληματικής συμπεριφοράς. Αυτό συμβαίνει διότι οι θεσμοί της κοινωνίας όπως η οικογένεια, το σχολείο, το κράτος κ.α. ενισχύουν ή αποτρέπουν μια παραβατική συμπεριφορά ώστε να εξελιχθεί σε εγκληματική, μέσα από την υποστήριξη ή περιθωριοποίηση των ευάλωτων ομάδων και την ανασυγκρότηση των θεσμών της ή την εφαρμογή τιμωρητικών μέτρων και την επιλεκτική εφαρμογή του ποινικού νόμου (Βιδάλη, 2019).

2. Η εξέλιξη του σωφρονιστικού συστήματος

Η φυλακή δεν δημιουργήθηκε εξ αρχής ως ένας θεσμός που στερεί την ελευθερία σε παραβάτες, αλλά ούτε είχε στόχο την αναμόρφωση του φυλακισθέντα, ώστε να επιστρέψει πιο πειθήνιος στην κοινωνία (Foucault, 1977). Αυτά εντάχθηκαν σε σωφρονιστικά συστήματα από τις αρχές του 19^{ου} αιώνα (Foucault, 1977). Κατά γενικό κανόνα, έως το 16^ο αιώνα η πρακτική του εκάστοτε κράτους προς εκείνους που αντέβαιναν στον νόμο ήταν ο παντός είδους βασανισμός και οποιασδήποτε άλλης μορφής σωματική τιμωρία. Με την στροφή όμως προς τον άνθρωπο και τον σεβασμό προς την αξία του, ανέκυψε η ανάγκη αντικατάστασης των έως τότε ενεργειών από άλλες ποινές και, ως εκ τούτου δημιουργήθηκε ο θεσμός της φυλακής. Συνεπώς, αν και βασικός στόχος ήταν η τιμωρία υπό τη μορφή αντιποίνων για την εγκληματική πράξη που διέπραξε ο κατηγορούμενος και η προσωπική επιβολή ποινής, το σύστημα άρχισε να αναζητά μοντέλα ποινών που θα βελτίωναν την προσωπικότητά του με απώτερο σκοπό την επανένταξή του στην κοινωνία. Έτσι, η καλύτερη λύση υπό το πρίσμα αυτό ήταν ο περιορισμός της ελευθερίας κάτω από πιο ανθρωποκεντρικές συνθήκες.

2.1) Τα σωφρονιστήρια

Ξεκινώντας την ιστορική αναδρομή των σωφρονιστικών καταστημάτων, τα ιδρύματα του 16^{ου} αιώνα αποτέλεσαν την πρωταρχική μορφή των φυλακών. Η λειτουργία τους ήταν πολυποίκιλη και δεν χρησιμοποιούνταν μόνο για τον εγκλεισμό ποινικών. Στους χώρους φύλαξης υπήρχαν άνθρωποι της κατώτερης κοινωνικής τάξης που αποτελούσαν παράγοντα διαταραχής της κοινωνικής αρμονίας, όπως κλέφτες ή επαίτες. Επειδή όμως η κατασκευή των φυλακών τότε οφείλονταν στην εκκλησία, η μορφή σωφρονισμού των ιδρυμάτων αυτών γινόταν μέσα από προσευχή και εργασία. Τέτοια σωφρονιστικά καταστήματα υπήρχαν στο Ηνωμένο Βασίλειο ή στην Ολλανδία, που στόχευαν στην επανένταξη των παραβατών μέσα από την δουλειά και την συμμετοχή στα θρησκευτικά δρώμενα. Ο στόχος των ποινών την εποχή εκείνη δεν επιβαλλόταν με την μορφή τιμωρίας, αλλά μοιάζει πολύ με αυτόν των σημερινών καταστημάτων, δηλαδή μέσα από την εκπαίδευση, την εργασία και την πειθαρχία που

θα αναμορφώσει την προσωπικότητα του παραβάτη (Χαΐδου, 2018). Εν ολίγοις, οι φυλακές δημιουργήθηκαν τότε για σταματήσει η αναταραχή στο αναπτυσσόμενο οικονομικό σύστημα. Ο ολοένα αυξανόμενος αστικός πληθυσμός με την ολοένα διευρυνόμενη αγορά επέφερε μείωση στο φθηνό εργατικό προσωπικό που αναζητούσαν ισχυροί επιχειρηματίες και υποστηρικτές του καπιταλισμού. Οι εργαζόμενοι αυτοί διεκδίκησαν καλύτερο μισθό με βελτιωμένες συνθήκες και προϋποθέσεις εργασίας, κάτι που επέφερε στους κεφαλαιούχους την επιθυμία για εύρεση κρατικών χορηγήσεων που θα έβαζε φραγμούς στην αύξηση μισθών. Συνεπώς, η επιβολή εργασίας εντός των καταστημάτων κράτησης λειτούργησε ως αντίβαρο στην αγορά εργασίας και περιέκλεισε την ανάπτυξη της ελεύθερης οικονομίας που έχει άμεση αλληλεπίδραση με την πρώτη.

2.2) Το κοινοβιακό σωφρονιστικό σύστημα

Με την πάροδο του χρόνου, το μοντέλο αυτό αντικαταστάθηκε από ένα καινούργιο, το οποίο περιελάμβανε τον κοινόβιο εγκλεισμό των αντιβαινόντων στον νόμο, χωρίς να διακρίνονται βάσει του είδους του διαπραχθέντος εγκλήματος, ούτε βάσει φύλου ή οποιουσδήποτε διαφοροποιητικού κριτηρίου (Χαΐδου, 2018). Πιο αναλυτικά, κρατούνται και συμβιώνουν δρώντας ομαδικά, γευματίζοντας και εργαζόμενοι από κοινού, χωρίς κανένα εμπόδιο στην μεταξύ τους επικοινωνία. Ωστόσο, ο απώτερος σκοπός για την επαναφορά στο κοινωνικό γίγνεσθαι και την άμβλυνση πιθανοτήτων εκτέλεσης νέων έκνομων πράξεων δεν επετεύχθη με τα βέλτιστα αποτελέσματα. Αιτία αυτού είναι ο μη διακριτός συγχρωτισμός παραβατών εκείνων που ένεκα συνθηκών διέπραξαν παρανομίες και εκείνων που τις έκαναν κατ' εξακολούθηση και κατά συρροή (Χαΐδου, 1996). Απόρροια αυτού ήταν η εμβάθυνση των αρχαίων στην παραβατική κουλτούρα χωρίς πιθανότητα επαρκούς σωφρονισμού που απαιτείται για μια ομαλή επανένταξη στην κοινωνία. Τα προβλήματα που υπήρχαν, όπως οι συνθήκες διαβίωσης, οι υπεράριθμοι κρατούμενοι σε συνδυασμό με τον μη αποδεκτό τρόπο σωφρονισμού και μεταχείρισης, αποτέλεσαν τα βασικά αίτια αναποτελεσματικότητας του μοντέλου αυτού (Δημόπουλος, 2009), το οποίο μόνο σε ελάχιστες περιπτώσεις, οικονομικής φύσεως, ήταν προσοδοφόρο. Έτσι, δεν υπάρχουν

αναφορές για επικράτηση του κοινοβιακού μοντέλου σωφρονιστικού συστήματος σε πολλά κράτη.

2.3.) Το απομονωτικό σωφρονιστικό σύστημα

Το μοντέλο της απομόνωσης εφαρμόστηκε για πρώτη φορά ως μέθοδος σωφρονισμού στην Πενσυλβάνια των Ηνωμένων Πολιτειών Αμερικής στα τέλη του 18^{ου} αιώνα και γι' αυτό ονομάζεται και «Πενσυλβανικό». Είναι η εποχή που ο ανθρωπισμός αναδύεται και εφαρμόζεται στους πειθαρχικούς μηχανισμούς του δικαστικού τομέα (Foucault, 1977). Έτσι, το μοντέλο αυτό είναι εκ δια μέτρου αντίθετο από το προγενέστερο κοινοβιακό, καθότι ο έγκλειστος κρατούταν εντός συγκεκριμένου χώρου, χωρίς καμία επαφή με τους λοιπούς συγκρατούμενους καθόλη τη διάρκεια όλης της έκτισης της ποινής τους. Η μοναδική επαφή που είχαν ήταν με το προσωπικό, το οποίο τους έδινε το φαγητό τους, χωρίς καν να εισέρχονται εντός των κελιών. Θεμέλιο στοιχείο του απομονωτικού συστήματος κράτησης, το οποίο εφαρμόζονταν με έντονο το θρησκευτικό αίσθημα, καθότι βασίστηκε στον εκκλησιαστικό μοναστικό πρότυπο φυλακών, ήταν η απόλυτη απομόνωση στερούμενη και την συναναστροφή με τους υπόλοιπους ποινικούς. Εξού και ότι η οποιαδήποτε εργασία γινόταν αποκλειστικά εντός των κελιών, αλλά και ότι ο προαυλισμός πραγματοποιούνταν με κεκαλυμμένα από καλύπτρα πρόσωπα. Έτσι, ο εκάστοτε έγκλειστος ήταν ανώνυμος, αφού δεν γνώριζε τον συγκρατούμενό του, αποφεύγοντας με αυτόν τον τρόπο τον στιγματισμό, οποίος θα αποτελούσε εμπόδιο στην ήπια ένταξη επαναφορά του ποινικού στην κοινωνία (Χαΐδου, 2018). Με αυτόν τον τρόπο, εξασφαλίστηκε η εύρυθμη λειτουργία της φυλακής. Επιπλέον, με το απομονωτικό σύστημα για πρώτη φορά καθιερώνονταν πρωτόκολλο για οποιαδήποτε διαδικασία. Πιο αναλυτικά, μέσω συνέντευξης από το διοικητικό προσωπικό γινόταν μια ενδελεχής καταγραφή οποιασδήποτε αξιοποιήσιμης πληροφορίας, η οποία θα συνέβαλε στην προσαρμογή της μεταχείρισής τους κατά τη διάρκεια της διαβίωσής τους εντός των σωφρονιστικών καταστημάτων, με κυριότερες τις θρησκευτικές και πολιτικές πεποιθήσεις (Δημόπουλος, 2009). Κατόπιν, και οι βιομετρικές αξιολογήσεις όριζαν και το πώς θα συμπεριφέρονταν οι κρατούμενοι εντός των ιδρυμάτων, αλλά και το πώς θα τους μεταχειρίζονταν οι σωφρονιστικοί με οδηγό τον ανθρωπισμό και

την αξιοπρέπεια. Άλλες καινοτομίες του σωφρονιστικού αυτού μοντέλου ήταν η εκπαίδευση, η εργασία, η οποία συνέβαλε στην μείωση του χρόνου εγκλεισμού, αλλά και η πρόβλεψη για ποινές, όπως η στέρηση ή μείωση της τροφής, σε περίπτωση μη αποδεκτής συμπεριφοράς ή πειθαρχικών παραπτωμάτων. Εντούτοις, θα ήταν σφάλμα να μην αναφερθούν φαινόμενα βασανισμών και άλλων έκνομων μέτρων εναντίον των κρατουμένων (Δημόπουλος, 2009).

Η απομονωτική μέθοδος σωφρονισμού, προϊόν των Ηνωμένων Πολιτειών Αμερικής, αποτέλεσε πρότυπο εφαρμογής και σε άλλα κράτη έως τις αρχές του 20ού αιώνα. Ήταν αποδεκτή, καθότι με τον απόλυτο εγκλεισμό σε ένα συγκεκριμένο χώρο η ποινή αξιοποιούνταν επικοδομητικά προς όφελος της προσωπικότητας μέσω της εργασίας, της προσευχής και της πειθαρχίας, μειώνοντας έτσι τις πιθανότητες οποιουδήποτε σχεδίου απόδρασης ή επικοινωνίας με τους υπόλοιπους κρατουμένους διαταράσσοντας την εύρυθμη λειτουργία των ιδρυμάτων αυτών και αυξάνοντας τα προβλήματα. Ωστόσο, ο αντίκτυπος αυτών των συνθηκών κράτησης στην ψυχική υγεία των ποινικών εγκλείστων είναι αξιοσημείωτος, δυσχεραίνοντας την ομαλή επανένταξή τους στην κοινωνία. Η αυστηρή απομόνωση σε συνδυασμό με την ατομική και αποκλειστική παροχή χειρωνακτικής εργασίας μόνο εντός του κελιού, δυσχέραναν την ομαλή επαναφορά των κρατουμένων στην κοινωνία. Οι συνέπειες της στέρησης της κοινωνικοποίησης ένεκα εγκλεισμού εν είδει ιδρυματοποίησης ήταν σαφώς πιο επιβλαβείς από οιαδήποτε μορφή σωματικής βίας. Αυτός ήταν και ο λόγος που με την πάροδο του χρόνου σταμάτησε να εφαρμόζεται, έπειτα από την αποδοκιμασία σύγχρονων ανθρωπιστών στις αρχές του 20ού αιώνα (Χαΐδου, 2012). Τέλος, το σύστημα αυτό ήταν δαπανηρό, αφού η διαμόρφωση και η λειτουργία των κελιών κόστιζε αρκετά.

2.4) Το μικτό σωφρονιστικό σύστημα

Το αμέσως επόμενο μοντέλο σωφρονιστικού συστήματος που υιοθετήθηκε ήταν το μικτό, ένα κράμα των δύο προγενέστερων. Η εναλλακτική του ονομασία ήταν «ή », η οποία προήλθε από το Auburn της Νέας Υόρκης, στο οποίο εφαρμόστηκε για πρώτη φορά (Χαΐδου, 2002). Ξεκινώντας την ανάλυση του μοντέλου, οι χώροι κράτησης δεν ήταν ευμεγέθεις, εν συγκρίσει με άλλα σωφρονιστικά καταστήματα, ωστόσο υπήρχε

κοινός προαυλισμός σε χώρους εκτός των κελιών, χωρίς όμως να επιτρέπεται η συνομιλία ή οποιοδήποτε άλλου είδους επαφή εν ώρα φαγητού ή εργασίας. Κατά τη διάρκεια της νύχτας ήταν υποχρεωμένοι να ζουν στα κελιά τους. Σε περίπτωση μη τήρησης του κανόνα αυτού, η ποινή που προβλεπόταν ήταν το μαστίγωμα (Δημόπουλος, 2009). Ωστόσο υπήρχε μια έμπρακτη κρατική ανταπόδοση των υπηρεσιών που παρείχαν μαζί με την περίθαλψη, με την προϋπόθεση των εγκλειστών να εργάζονται σε βιομηχανίες, κάτι μη εφικτό στα προηγούμενα συστήματα, όπως το απομονωτικό. Με αυτόν τον τρόπο, και οι αμφοτέρες πλευρές επωφελούνταν πρώτον, γιατί οι μεν με τη αμοιβή τους διαμόρφωναν καλύτερες συνθήκες διαβίωσης εντός των καταστημάτων κράτησης, δεύτερον γιατί η εργασία αποτελούσε αιτία ψυχικής ανανέωσης με την αλλαγή περιβάλλοντος από το τετριμμένο και μη ευχάριστο κλίμα των φυλακών. Επιπλέον, παρά τη διατήρηση της τιμωρίας της απομόνωσης από τις προηγούμενες μεθόδους για λόγους πειθαρχίας, αλλά και της εφαρμογής της σιωπής εν ώρα εργασίας, αποδείχθηκε ότι το μοντέλο αυτό είχε λιγότερες επιπτώσεις στην ψυχολογία των κρατουμένων, εν συγκρίσει με τους έως τότε ισχύοντες τρόπους σωφρονισμού και δη του απομονωτικού (Χαΐδου, 2012). Έτσι, ήταν ένα ωφέλιμο μοντέλο συλλήβδην, αφενός γιατί οι ποινικοί κρατούμενοι ήταν φθηνό εργατικό προσωπικό εν μέσω της μαζικής βιομηχανικής ανάπτυξης «ξεπληρώνοντας το χρέος τους στην κοινωνία» (Foucault, 1977), αφετέρου γιατί τα σωφρονιστικά καταστήματα μείωσαν με αυτόν τον τρόπο το λειτουργικό κόστος.

2.5) Το προοδευτικό σωφρονιστικό σύστημα

Όλα τα προαναφερθέντα σωφρονιστικά συστηματικά συστήματα ενέπνευσαν τον πλοίαρχο Macnochie από τη Σκωτία και αιχμάλωτο πολέμου, οποίος έδειξε ενδιαφέρον για τις φυλακές, έπειτα από ταξίδι του στην Τασμανία για κάνει αυτοψία στα εκεί σωφρονιστικά καταστήματα και τις άσχημες συνθήκες διαβίωσης των κρατουμένων. Ο ίδιος πρότεινε ένα *sui generis* σύστημα βαθμολόγησης για κάθε εγκλειστο που είχε στόχο την άμβλυνση του χρόνου καταδίκης του βάσει διαγωγής και εργασίας. Είναι το πρώτο σύστημα που στόχευε στην αναμόρφωση ουσιαστικά του κρατουμένου περιορίζοντας, στο βέλτιστο δυνατό, τις όποιες συνέπειες του εγκλεισμού και τη διαφθορά αυτού από ειδεχθέστερους ποινικούς. Κύριο

χαρακτηριστικό του συστήματος αυτού που το κάνει προοδευτικό είναι η σταδιακή μετάβαση από το καθεστώς της πλήρους στέρησης της ελευθερίας στο καθεστώς της πλήρους ελευθερίας. Αυτό επιτυγχάνεται μέσω της κλιμάκωσης της ποινής από τους πιο επαχθείς όρους τέλεσης της ποινής σε όρους πιο ανεκτούς. Πιο αναλυτικά, βασικές αρχές του συστήματος ήταν αρχικά η άμεση σύνδεση εργασίας και συμπεριφοράς του ατόμου με τον χρόνο ποινής που είχε επιβληθεί στον κρατούμενο. Άμεση σύνδεση υπήρχε και μεταξύ της διάρκειας καταδίκης και είδους εγκλήματος. Επιπλέον, ήταν ότι το σύστημα αυτό φρόντιζε για μια ήπια επαναφορά από την φυλακή προς την κοινωνία και την απόκτηση ελευθερίας. Αυτό γινόταν εφικτό σταδιακά μέσα από μια διαδικασία. Πρώτα απ' όλα, ο έγκλειστος παρέμενε σε απομόνωση για κάποιο μικρό χρονικό διάστημα. Έπειτα, προχωρούσε στο στάδιο της εργασίας την ημέρα, ενώ οδηγούνταν πάλι στην απομόνωση τη νύχτα. Εν συνεχεία, όταν έφτανε ο καιρός της απελευθέρωσής του, γινόταν έλεγχος προκειμένου να υπάρξουν εγγυήσεις για την αποφυγή επιστροφής στη φυλακή για το ίδιο έγκλημα. Σημειωτέον, υπήρχε ανταπόδοση, όταν ο κρατούμενος επεδείκνυε καλή συμπεριφορά μαζί με την προθυμία του να εργαστεί. Σε περίπτωση παρέκκλισης από τους παραπάνω κανόνες, έπαυαν και οι όποιες διευκολύνσεις είχαν παραχωρηθεί στον καταδικασθέντα (Δημόπουλος, 2009). Αξιολογώντας το εν λόγω σύστημα, θα μπορούσε να ισχυριστεί κανείς ότι ήταν το πιο ορθό, γιατί έδινε κίνητρα στους εγκλείστους να επιδείξουν την πρέπουσα συμπεριφορά ωφελώντας τον έγκλειστο να γίνει υπεύθυνος των πράξεων και άρα των συνεπειών αυτών. Εντούτοις, κάτι τέτοιο δεν ήταν εύκολο να γίνει εφικτό ένεκα του μεγάλου κόστους λειτουργίας τέτοιων σωφρονιστικών καταστημάτων, αλλά και της αδυναμίας πρόσληψης του απαιτούμενου προσωπικού για την εποπτεία και τον έλεγχο εφαρμογής των αρχών του συστήματος αυτού. Αυτοί ήταν και οι λόγοι που, ενώ η σωφρονιστική αυτή μέθοδος είχε ψηφιστεί στην Ελλάδα το 1911 για καταδικασθέντες με ποινή άνω των έξι μηνών, δεν εφαρμόστηκε ποτέ (Χαΐδου, 2012).

2.6) Το σωφρονιστικό σύστημα στις μέρες μας

Η επικράτηση του ανθρωπισμού συνέβαλε στην ομαλότερη επανένταξη των κρατουμένων στην κοινωνία. Για τον λόγο αυτό, στην πλειοψηφία των

σωφρονιστικών καταστημάτων να δίνεται έμφαση στα δικαιώματα, στην ισότητα και την αξιοπρέπεια των ανθρώπων που έχουν καταδικαστεί. Έτσι, υπό το πρίσμα αυτό πολλά κράτη στοχεύουν στην καλλιέργεια ενός αμοιβαίου κλίματος εμπιστοσύνης ανάμεσα στους εγκλείστους και τους εργαζομένους. Επιπρόσθετα, σέβονται το δικαίωμα στην υγειονομική περίθαλψη και τις αξιοπρεπείς συνθήκες διαβίωσης εντός των ιδρυμάτων. Επιπλέον, γίνονται περισσότερες ενέργειες για επαρκέστερη μεταλαμπάδευση εγγραμτισμού και επαγγελματικού προσανατολισμού, εφαρμόζοντας έτσι το θεσμοθετημένο δικαίωμα στην εκπαίδευση με σχολεία Δεύτερης ευκαιρίας ή στοχεύοντας στην εισαγωγή στα πανεπιστήμια. Επίσης, το σημερινό σωφρονιστικό σύστημα φροντίζει για την δημιουργία και συμμετοχή των κρατούμενων σε προγράμματα ψυχικής και κοινωνικής ενίσχυσης, αυξάνοντας το κοινωνικό πρόσημο των σωφρονιστικών ιδρυμάτων, τα οποία συμβαδίζουν με τις ευρωπαϊκές και διεθνείς απαιτήσεις.

2.7) Ιστορία των σωφρονιστικών ιδρυμάτων στην Ελλάδα

Η ίδρυση των σωφρονιστικών καταστημάτων στην Ελλάδα διακρίνεται σε τρεις φάσεις (Ελευθερίου, 2008). Η πρώτη (1836-1853) ξεκινά με ψήφισμα επί Καποδίστρια και στις 31/12/1836 επί Όθωνα με τη θέσπιση νόμου «περί σωφρονιστικής φυλακής», ο οποίος είχε βασιστεί στο τιμωρικό πρότυπο (Χαΐδου, 2002). Σκοπός του εγκλεισμού ήταν η ανταπόδοση της πράξης του κρατούμενου και ο εκφοβισμός. Η κράτηση διακρινόταν σε τρία τμήματα: χρεοφειλέτες, υπόδικους και κατάδικους. Οι ποινικοί κρατούνταν σε παλιά ενετικά κάστρα, κάτω από άσχημες συνθήκες με διπλό σκοπό: αφενός για την πράξη του, αφετέρου για τον κίνδυνο που αποτέλεσε και προκάλεσε ο ίδιος προς τα υπόλοιπα μέλη της κοινωνίας. Μάλιστα, βάσει άρθρων του νόμου αυτού επιβαλλόταν η σιωπή, η οποία αίρονταν μόνο για την διευθέτηση εργασιών. Επιπλέον, σε οποιαδήποτε παραβατική συμπεριφορά κρατούμενου, ο φύλακας μπορούσε να τον μεταχειριστεί με κάθε ειδεχθή τρόπο.

Τα πράγματα αλλάζουν μετά το 1876, όταν κάτω από την επίδραση της ιταλικής θετικιστικής σχολής, που επηρέασαν και την υπόλοιπη Ευρώπη, γίνονται βελτιωτικές μεταρρυθμίσεις, με τον Τρικούπη να προσπαθεί να αλλάξει με νόμους τη διάκριση των φυλακών σε εξεταστικές ή φυλακές υποδίκων και σε σωφρονιστήρια. Ωστόσο, η

αλλαγή κυβέρνησης το 1885 παύει την πολιτική που είχε σχεδιαστεί. Επιπλέον, η προσφορά εθνικών ευεργετών με κτήρια, όπως ο Αβέρωφ, βελτίωσε σημαντικά την κατάσταση.

Έπειτα, το 1911 ο Βενιζέλος εισαγάγει τις προοδευτικές μεταρρυθμίσεις, όπως η αποφυλάκιση προφυλακισμένων με όρους ή χρηματική εγγύηση και η τρίμηνη αναστολή εκτέλεσης ποινής. Καίρια όμως προοδευτική μεταρρύθμισή του ήταν η ίδρυση αγροτικών φυλακών, η οποία αρχικά δεν εφαρμόστηκε ένεκα έλλειψης υλικοτεχνικής υποδομής και αφορούσε μόνο άνδρες που βρίσκονταν στο τελευταίο διάστημα της κράτησής τους. Εν τέλει, η λειτουργία τους ξεκινά το 1925 με εφαρμογή της ποιοτικής διαφοροποίησης έκτισης των ποινών παράλληλα (Ελευθερίου, 2008). Πιο αναλυτικά, ταυτόχρονα με την εργασία σε αγροτικές φυλακές, καθιερώνεται η κοινωφελής εργασία και η εργασία σε επίμοχθα δημόσια υπαίθρια έργα.

Η δεύτερη φάση (1953-1989) δίνει έμφαση στην αναγνώριση ανοιχτών καταστημάτων κράτησης. Ο νόμος ορίζει τον έλεγχο κατά την εκτέλεση της αγροτικής εργασίας και την πρόβλεψη επιβράβευσης με άδειες και επισκέψεις βάσει διαγωγής και απόδοσης στην εργασία. Η επιρροή της ιταλικής θετικιστικής σχολής και τις οδηγίες του ΟΗΕ για τη μεταχείριση κρατουμένων ψηφίζεται ο κώδικας του 1967, ο οποίος έχει προνοιακό χαρακτήρα, που στόχο είχε την αναμόρφωση χαρακτήρα απείθαρχων και δυσπροσάρμοστων ατόμων και όχι την ανταπόδοση (Πιτσελή, όπ. ανάφ. Αρχιμανδρίτου, 2019). Εν τούτοις, ο σωφρονιστικός αυτός κώδικας δεν εφαρμόστηκε ποτέ εξαιτίας της δικτατορικού καθεστώτος.

Η τρίτη και τελευταία φάση ξεκίνησε το 1989 και φτάνει έως σήμερα. Επηρεασμένη από ευρωπαϊκούς σωφρονιστικούς κανόνες του 1973 και του 1987 και από τα προβλήματα που προέκυψαν από τις διώξεις και μαζικές καταδίκες πολιτικών κρατουμένων τη δεκαετία του 1970, γίνεται προσπάθεια κατοχύρωσης του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της αξιοπρέπειας των κρατουμένων. Υπό το βάρος αθρόων απεργιών πείνας και εξεγέρσεων, η κυβέρνηση Παπανδρέου έκλεισε κάποια σωφρονιστικά καταστήματα και να ψηφίζει το 1989 έναν κώδικα που παύει την νοοτροπία σωφρονισμού και ηθικής βελτίωσης ως κυρίαρχη ιδέα μεταχείρισης κρατουμένων, αλλά έχει στόχο την επαναφορά τους στην κοινωνία. Επιπρόσθετα, ο

«Ντούκα Ολυμπία», ««Σύγκριση της μεταχείρισης των εγκληματιών του λευκού κολάρου και των τοξικοεξαρτημένων ποινικών παραβατών στο σωφρονιστικό σύστημα.»

κώδικας αυτός είχε διατάξεις για εκπαίδευση και προαιρετική εργασία των εγκλείστων, για χορήγηση εκπαιδευτικών, τακτικών ή έκτακτων αδειών και για ημιελεύθερη διαβίωση. Απώτερος στόχος τους ήταν ο περιορισμός των συνεπειών της στέρησης της ελευθερίας, στην ενίσχυση της αξιοπρέπειας, αλλά και της ευθύνης των ειρκτών ποινικών. Αξίζει να σημειωθεί ότι, εκτός από τον προοδευτικό χαρακτήρα του κώδικα, διατηρήθηκαν οι πειθαρχικές ποινές, οι αυστηρές μέθοδοι διαφύλαξης της τάξης και η απομόνωση. Η τελευταία μεγάλη αλλαγή έγινε το 1999 υπό το βαρύ κλίμα εξεγέρσεων, αποδράσεων και αυτοκτονιών εξαιτίας των άσχημων υποδομών, του υπερπληθυσμού και της γενικότερης ανομίας που επικρατούσε (Ελευθερίου, 2008).

3. Ποινικοκατασταλτικό σύστημα κι επιλεκτική λειτουργία.

Οι έρευνες αναφορικά με τη σχέση της πολιτείας και των μηχανισμών της με τις ενέργειες των ισχυρών κοινωνικών ομάδων ήταν μηδαμινές κι ελλιπείς (Χουλιάρας, 2019). Μόνο τα τελευταία χρόνια η κοινωνιολογία και η εγκληματολογία ενδιαφέρθηκαν για τις επαφές πολιτικών με φορείς κοινωνικού ελέγχου. Έτσι και μόνο αποδείχθηκε ότι οι μελέτες ήταν επικεντρωμένες αποκλειστικά και μόνο σε εγκλήματα των κατώτερων κοινωνικών τάξεων. Ταυτόχρονα όμως, αναδείχθηκε και η έλλειψη ενδιαφέροντος για τις κοινωνικά επιβλαβείς πράξεις των ισχυρών, τον ευρύτερο αντίκτυπο στην κοινωνία (Χουλιάρας, 2019). Γι' αυτό και διαπιστώθηκε ότι η επιλεκτικότητα του συστήματος απονομής δικαιοσύνης, όντας προσκολλημένο σε ορισμένες ιδέες, επιβάλλει την οποιαδήποτε ποινή βασισμένη στα πρότυπα των πάγιων αντιλήψεων, χωρίς εξατομίκευση, ειδικά στις περιπτώσεις κατηγορουμένων από χαμηλά οικονομικά και κοινωνικά στρώματα (Χουλιάρας, 2019). Με άλλα λόγια, επισημαίνεται μια συνειδητή επιείκεια σε πράξεις περαιτέρω βλαβερές με ενδεχομένως μεγαλύτερες συνέπειες στην κοινωνία (Χουλιάρας, 2019). Αυτά, λοιπόν, τα εγκλήματα που αποκρύπτονται σκοπίμως κατατάσσονται στην κατηγορία των εγκλημάτων του λευκού περιλαιμίου, αφού δεν προκαλούν κοινωνική αναστάτωση, φόβο και ανασφάλεια, έχουν λιγότερο θεατή όψη εν αντιθέσει με εκείνες του κοινού ποινικού δικαίου. Επομένως, γίνεται αντιληπτή η τροποποίηση των νόμων, που θα είναι προσαρμοσμένοι στα αναβαθμισμένα εγκληματολογικά δεδομένα της κυρίαρχης τάξης απεμπολώντας τις δυσμένειες που απονέμουν μόνο διοικητικά και αστικά πρόστιμα για οικονομικά εγκλήματα κακουργηματικού επιπέδου (Βιδάλη, 2019).

3.1) Ποινικός λαϊκισμός

Η αιτιολογία για τα εγκλήματα αυτά είναι ότι δεν είναι εφικτό να έρθουν τόσο εύκολα στην επιφάνεια ιδίως όταν έρχεται η ώρα της ποινής, όπου τότε η κατάσταση δυσχεραίνει. Επομένως, τα παραπάνω αποτελούν ακόμα μια απόδειξη ότι δημιουργείται ένα καθεστώς ιδιαίτερης - ευνοϊκότερης μεταχείρισης για μια συγκεκριμένη κοινωνική ομάδα η οποία απολαμβάνει μια σειρά δικαιωμάτων ενώ άλλοι τα στερούνται. Παράλληλα, είναι δέον να επισημανθεί ότι η επιείκεια αυτή οφείλεται σε στρατηγική (Hogg, 2013). Υπεύθυνος για το φαινόμενο αυτό είναι ένας

παράγοντας, ο λεγόμενος ποινικός λαϊκισμός (Βιδάλη, 2019) που ποδηγετεί απογοητευμένους πολίτες ζητώντας επιμόνως τις πιο αυστηρές ποινές για τους διωκόμενους του οργανωμένου εγκλήματος αποσπώντας την προσοχή τους από τα εμπόδια που όντως υφίστανται και τους απομυζούν οικονομικά και κοινωνικά. Έτσι, καλλιεργούν την ανισότητα μεταξύ των μελών της κοινωνίας, όπως συμβαίνει σε παρόμοιες φάσεις στην ιστορία (Hogg, 2013). Η διεφθαρμένη και αδιάφορη για όσα αντιμετωπίζει ο πολίτης σε καθημερινή βάση και για τις αρχές που έχει γαλουχηθεί εκκολάπτει ανθρώπους θύματα που περιθάλπονται από τους λαϊκιστές, οι οποίοι, όντες γρανάξι του συστήματος, εκμεταλλεύονται την κατάσταση (Hogg, 2013 & Λαμπροπούλου, 2008). Οι χειραγωγοί αυτοί στοχεύουν στην αποστροφή της προσοχής των πολιτών από το σοβαρό έγκλημα έχοντας ως μοχλό τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης (Βιδάλη, 2019). Με αυτόν τον τρόπο, επιτυγχάνουν να συγκαλύπτουν και να προφυλάσσουν εγκλήματα της κυρίαρχης τάξης ανακυκλώνοντας ένα ποινικό σύστημα που αντιτίθεται εσκεμμένως και αδιαλείπτως στους φτωχούς και τους κοινωνικά περιθωριοποιημένους (Hogg, 2013). Εν κατακλείδι, ο λαϊκισμός αποτελεί κρίκο ενός συστήματος που με όπλο την εξουσία επιδιώκει την απομόνωση και την απαγόρευση συμμετοχής ανθρώπων στο κοινωνικό γίγνεσθαι παρά την ωφέλειά αυτών (Σταυρακάκης, 2019).

3.2) Ηθικοί Πανικοί και Μ.Μ.Ε

Τα Μ.Μ.Ε. μπορούν εύκολα να συμβάλλουν στην δημιουργία ηθικών πανικών όπως επίσης και στην ενίσχυση τους, με στόχο να αποπροσανατολίσουν και να χειραγωγήσουν την κοινή γνώμη εντείνοντας τον κοινωνικό έλεγχο. Με αυτόν τον τρόπο εστιάζουν στην αντίδραση της κοινωνίας γύρω από ένα γεγονός κι όχι στο ίδιο το γεγονός, αναπαράγουν την είδηση με υπερβολικό τρόπο, παραποιώντας την αλήθεια και αναπαράγοντας θεωρίες συνωμοσίας. με σκοπό να δημιουργήσουν άγχος, ανασφάλεια και φόβο για το «διαφορετικό» στην κοινή γνώμη (Βιδάλη & Κουλούρης, 2012).

Μια άλλη μορφή ηθικού πανικού αποτελεί αυτή που δημιουργούν τα διάφορα κέντρα εξουσίας της οικονομικής ελίτ προκειμένου να παραποιήσουν τα πραγματικά προβλήματα της κοινωνίας που οι ίδιοι έχουν προκαλέσει προβάλλοντας γεγονότα

μικρότερης σημασίας ως σοβαρότερα. (Καρύδης, 2010). Ο Cohen τους διαφοροποιεί από τους «*εργολάβους της ηθικής*», στους οποίους ανήκουν η δικαστική εξουσία, η αστυνομία και η Εκκλησία και στόχο έχουν να ετικετοποιήσουν διάφορες ομάδες ανθρώπων ως παραβατών και να πείσουν την κοινωνία να ασπαστεί τις απόψεις τους. (Καρύδης, 2010). Παράλληλα, αποτελεί άξιο αναφοράς το γεγονός ότι οι ηθικοί πανικοί δεν αναπαράγονται υπό τις ίδιες ή παρόμοιες συνθήκες, ενώ οι υπαίτιοι προέρχονται από ποικίλες κοινωνικές τάξεις που ενεργούν, ώστε να υπεραμυνθούν των συμφερόντων τους, να τα διαδώσουν και εν τέλει να τα επιβάλλουν (Βασιλαντωνοπούλου: 2015). Επειδή οι παραβάτες του λευκού κολάρου είναι υψηλού κοινωνικού και οικονομικού κύρους, δύνανται να προασπίσουν τα συμφέροντά τους μέσω των σχέσεών τους με τα κέντρα λήψης αποφάσεων. Συνεπώς, για τα αδικήματα του οργανωμένου εγκλήματος ασκείται έντονη κριτική, εν αντιθέσει με τα εγκλήματα των ισχυρών που γίνεται ένας επιφανειακός σχολιασμός και απλή αναφορά (Βασιλαντωνοπούλου, 2015). Έτσι, υπάρχει μια «κατάσταση άρνησης» που πλήττει την κοινωνία κάνοντάς την αμέτοχη και μουδιασμένη για να αντιδράσει (Ροδόπουλος, 2015).

Από την πλευρά τους τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης σαφώς και κατέχουν σημαντική θέση στην διαμόρφωση της εικόνας που σχηματίζει η κοινή γνώμη, στην παραγωγή της κοινωνικής ταυτότητας και στην κατασκευή και αναπαραγωγή του εγκλήματος. (Walter, 2010). Στη σημερινή εποχή η συμβολή των Μ.Μ.Ε. και της εικόνας έχει αναβαθμιστεί τόσο ποσοτικά, όσο και ποιοτικά, με την τελευταία να νικά κατά κράτος το περιεχόμενο. Επομένως, στην περίπτωση αυτή τα μέσα δεν προλαμβάνουν, αλλά προωθούν τη βία με τη μορφή που δημοσιοποιούν τα γεγονότα (Walter, 2010). Εντούτοις, δεν έχουν τον ίδιο ζήλο για τις περιπτώσεις, στις οποίες μέλη της Χρυσής Αυγής χαιρετούσαν ναζιστικά παραδείγματα χάρη, κάνοντάς τους έτσι ηθικούς αυτουργούς. Ταυτόχρονα όμως χρίζονται οικειοθελώς ανακριτές ή εισαγγελείς, προκειμένου να υπερασπιστούν την ελίτ και τους έχοντες εξουσία. Οι ισχυροί θεωρούν υποδεέστερο τον κίνδυνο που προκαλείται από διεφθαρμένους ή οικονομικούς εγκληματίες. Εξού και η ενημέρωση για τα αδικήματα αυτά είναι κατευθυνόμενη ποδηγετώντας το κοινό αίσθημα εντείνοντας το αίτημα για καταστολή με κάθε μέσο, πιο αυστηρή εφαρμογή της ποινής και κατ' επέκταση τον εγκλεισμό σε σωφρονιστικά καταστήματα.

3.3) Θεωρία της «Ετικέτας»

Κατά την θεωρία της «Ετικέτας» η αποκλίνουσα συμπεριφορά είναι δημιουργήμα κάποιων (όπως είναι το σύστημα ποινικής δικαιοσύνης) οι οποίοι αρχικά χαρακτηρίζουν μια συγκεκριμένη ομάδα ανθρώπων ως αποκλίνοντες (που υιοθετούν μια συμπεριφορά που παραβιάζει τους κανόνες της Πολιτείας) και ύστερα τους απομονώνουν από του «νομοταγείς» πολίτες.. Έτσι, οι κοινωνικές επιστήμες, χάρη στη θεωρία αυτή έστρεψαν την προσοχή τους στην μελέτη της απόδοσης του χαρακτηρισμού κάποιου ως εγκληματία. Πρωτεργάτης σε αυτή την κατεύθυνση ήταν ο Becker, ο οποίος στο βιβλίο του «*The Outsiders*» αναλύει τον τρόπο που φτιάχνεται ο κανόνας ενδελεχώς χωρίς μια επιφανειακή αναφορά στην διαδικασία που οδηγεί κάποιον στην παρανομία. Ισχυρίζεται ότι η άρχουσα τάξη ρυθμίζει τις καταστάσεις, οι οποίες δεν ωφελούν τους αδύναμους. Ένα από παράδειγμα της θεωρίας αυτής είναι η εργατική τάξη, η οποία ελέγχεται από το μεσαίο αστικά στρώματα, όπως και οι μαύροι από τους λευκούς, τους «εργολάβους της ηθικής», κατά τα λεγόμενά του, καθώς προβάλλουν τους εαυτούς τους ως ηθικολόγους. (Βιδάλη, 2013).

Κατόπιν, οι άνθρωποι αυτοί γίνονται «σταυροφόροι», οι οποίοι ελέγχουν την κοινωνία και την εφαρμογή των κανόνων επιβάλλοντάς τους στους απομονωμένους ανθρώπους της (Βιδάλη, 2013). Αποδέκτες της στερεοτυπικής και εγκληματικής συμπεριφοράς είναι εκείνοι που έχουν αμοιβαία εξάρτηση με πολιτισμικούς, οικονομικούς και πολιτικούς θεσμούς, οι οποίοι διαπλάθουν και παράγουν την ηθική απαξία απέναντι σε κάποιον που θεωρούν την ενδεχόμενη απειλή για την διατάραξη της κοινωνικής αρμονίας, εξού και η δριμεία επίκριση και διαμαρτυρία από την κοινωνία (Καρύδης, 2010). Συνεπώς, ο άνθρωπος που του αποδίδεται μαζικά ο χαρακτηρισμός του «εγκληματία», αποδύεται οποιονδήποτε κοινωνικό ρόλο απέκτησε στη μέχρι τώρα ζωή του αποκτώντας πλέον μια ταυτότητα στην κοινωνία με αρνητικό πρόσημο (Δασκαλάκης, 1985). Μέσω της «ετικετοποίησης», όπως ονομάζεται η διαδικασία αυτή, ο στόχος είναι διττός. Αφενός, η απουσία ανοχής και επιείκειας στην απόδοση της ποινής σε ανθρώπους που στιγματίζεται ως υπεύθυνος για την διατάραξη της κοινωνικής αρμονίας. Αφετέρου, η καλλιέργεια και η επιμέλεια κλίματος καχυποψίας και αρνητικής αντιμετώπισης απέναντι σε όλους τους παραβάτες ομοίου εγκλήματος και παρεκκλίνοντα του κανόνα (Χουλιάρης, 2016). Εν

συνεχία, η κοινωνία περιθωριοποιεί όσους έχουν στηλιτευτεί, λησμονώντας την έως τώρα κοινωνική ταυτότητα. Πλέον, για εκείνοι οι άνθρωποι αυτοί φέρουν το στίγμα του εγκληματία. Θα μπορούσε, λοιπόν, κανείς να μιλήσει για μια ανεπίσημη κοινωνική διαμαρτυρία, ως αποκύημα της δυσαρέσκειας και απαξίωσης. Με αυτόν τον τρόπο, της στηλίτευσης και απόδοσης «ταμπέλας», δημιουργείται ο εκάστοτε παραβάτης, με μεγάλη πιθανότητα της αποδοχής του χαρακτηρισμού αυτού από τον ίδιο (Δασκαλάκης, 1985). Ως εκ τούτου, η κοινωνία εξηγεί οποιαδήποτε πράξη και συμπεριφορά του υπό το πρίσμα αυτό. Συμπερασματικά, ο παραβάτης είναι ένα στερεοτυπικό κατασκεύασμα για την πλειοψηφία της κοινωνίας, που μαζί με άλλους εμπλεκόμενους θεσμούς, χρεώνεται επονειδιστά χαρακτηριστικά, τα οποία προκαλούν ανησυχία για το υπόλοιπο «φυσιολογικό» μέρος της κοινωνίας.

3.4) Το έγκλημα και οι κατώτερες τάξεις

Η λεπτομερής επεξεργασία του ζητήματος απέδειξε ότι ο εγκλεισμός σε σωφρονιστικό ίδρυμα είναι η μόνη ανταπόκριση του δικαϊκού συστήματος απέναντι στην εγκληματικότητα. Την ίδια στιγμή, αποδείχθηκε ότι η πλειοψηφία των τροφίμων στα καταστήματα αυτά είναι κατώτερης κοινωνικής τάξης (Αλοσκόφης, 2019) ως απόρροια στερεωμένης άποψης ότι μόνο αυτοί οι άνθρωποι παραβιάζουν το νόμο (Βιδάλη, 2019).

Η πεποίθηση αυτή καλλιεργήθηκε, όταν η οικονομία μετακινήθηκε στην μεταβιομηχανική εποχή (Γαλανού, 2009) και η καθιέρωση της τεχνολογίας, η διεύρυνση της γνώσης και της πληροφορίας άλλαξαν άρδην τις εργασιακές συνθήκες μεγαλώνοντας τον αριθμό των ανέργων και των οικονομικά αδύναμων. Έτσι, οι εγκληματίες είναι από τάξεις της «υπόταξης», μια ορολογία που δημιουργήθηκε, όταν οι κατώτερες κοινωνικά τάξεις απομονώθηκαν ζώντας κάτω από συνθήκες που υποβάθμιζαν την αξιοπρέπειά τους εξαιτίας της εξαφάνισης του κράτους πρόνοιας και επιρρίπτοντάς τους την ευθύνη για την οικονομική τους κατάληξη (Γαλανού, 2009). Με την πάροδο του χρόνου και την επιδείνωση της φτώχειας το έγκλημα ήταν το μοναδικό μέσο επιβίωσής τους (Αλοσκόφης, 2019). Ωστόσο, υφίστανται ακόμα συμπεριφορές που οφείλονται σε γενικεύσεις, ιδίως της κυβερνώσας εξουσίας. Είναι κοινή πεποίθηση της τελευταίας ότι η συγκεκριμένη μερίδα της κοινωνίας είναι

ανεπίδεκτη αλλαγών, εξού και εκτρέπονται εύκολα από τον νόμο, δημιουργώντας την κατάλληλη δικαιολογία για την άρχουσα τάξη και για όσα εκείνη ευθύνεται (Γαλανού, 2009).

Αναλυτικότερα, οι αδύναμες οικονομικές τάξεις εντάσσονται στην κατηγορία της «δήλης εγκληματικότητας», διαπράττουν δηλαδή εγκλήματα που αποκαλύπτονται, αποτελούν το συνηθισμένο αντικείμενο των δικαστηρίων, καθώς και των ελλιπών στατιστικών μελετών της αστυνομίας (Δασκαλάκης, 1975). Η αντιμετώπιση των παραβάσεων γίνεται βάσει ενός προτύπου και υπάρχει ενδελεχής περιγραφή τους στους ποινικούς νόμους, την ίδια στιγμή που οι θύτες είναι ο πρώτος στόχος των αστυνομικών και διωκτικών αρχών (Αλοσκόφης, 2019). Η πραγματικότητα όμως είναι διαφορετική. Μια άλλη ομάδα εγκλημάτων, η «δηλή εγκληματικότητα» είναι μεγαλύτερη, όμως αποκρύπτονται οι έρευνες από την δημοσιότητα και τα στοιχεία των θυτών δεν προβάλλονται (Βιδάλη, 2019).

3.5) Τα εγκλήματα των ισχυρών

Ο Edwin Sutherland δημιούργησε την θεωρία των εγκλημάτων των ισχυρών ή του λευκού κολάρου έπειτα από ενδελεχή έρευνα των αδικημάτων που διέπρατταν πολυεθνικές αμερικανικές εταιρείες (Sutherland, 1940). Τον παραβάτη του «λευκού περιλαίμιου» τον μεταχειρίζονταν ως συγκυριακό και αβλαβή για την κοινωνία, τόσο από τους ειδήμονες, όσο και από την εκάστοτε κυβέρνηση. Χρειάστηκε μεγάλο χρονικό διάστημα, έως ότου οι εγκληματολόγοι ενδιαφερθούν περισσότερο για τον τρόπο δημιουργίας ενός εγκληματία, την μεροληψία του δικαστικού και σωφρονιστικού συστήματος, καθώς και την εύρεση νέων εργαλείων για τη μελέτη του εγκληματικού φαινομένου. Η διαδικασία αυτή συνεχίζει έως και σήμερα προβληματίζοντας τους ειδικούς, τους μετέχοντες στην πολιτική, στη σύνθεση και την εφαρμογή των νόμων και τους πολίτες (Καρύδης, 2014).

Παράλληλα, ο Sutherland αποδομεί την ταύτιση του αδικήματος με τους ασθενέστερους οικονομικά και την φτώχεια ως υπαίτια για την καλλιέργειά του, εμπλουτίζοντας ταυτόχρονα την θεωρία ότι παραβάτες αποτελούν και οι ανήκοντες σε ανώτερα κοινωνικά στρώματα και καίριες θέσεις με επιρροή που εγκληματούν κάτω από τον μανδύα των επαγγελματικών δράσεων (Sutherland, 1940). Η έρευνά

του κατέληξε στην διατύπωση ορισμένων θέσεων. Πρώτον, οι άνθρωποι που ανήκουν στην κοινωνική ελίτ αποτελούν σημαντικό κομμάτι της εγκληματικότητας. Δεύτερον, η δραστηριότητά τους έχει άλλη μορφή από εκείνα του κοινού εγκλήματος και έτσι η ποινική και η δικαστική τους μεταχείριση είναι ηπιότερη, καθώς για την περίπτωση τους αποδίδονται τιμωρίες που σχετίζονται με το διοικητικό και αστικό δίκαιο (Βιδάλη, 2019). Τρίτον, κινητήριοι μοχλός στην άνιση αντιμετώπιση των δύο αυτών ποινικών δεν είναι το αδίκημα και το αίτιο αυτού, αλλά η πρόσβαση των ισχυρών ή η δύναμή τους στην εξουσία και την πολιτική (Βασιλαντωνοπούλου, 2016: 978). Παραδείγματος χάρη, οι παραβάτες του κοινού εγκλήματος διώκονται για αδικήματα που θίγουν το έννομο αγαθό της κτήσης καταλήγοντας σε σωφρονιστικά καταστήματα, εν αντιθέσει με ιδιοκτήτες και βασικά μέλη εταιρειών τιμωρούνται για παραπτώματα φορολογικά, χρηματισμό και ιδιοποιήσεις περιουσιών κυρίως με χρηματικά πρόστιμα και σπανίως με ανασταλτικές καθειρήξεις (Ζαραφονίτου, 2006). Ισχυροποιεί τη θέση του διατείνοντας ότι το αδίκημα καλλιεργείται από το περιβάλλον ευρύτερα, καθώς είναι πηγή αξιών και εκφράζοντας τη θεωρία των διαφορικών (διαφοροποιημένων) συναναστροφών (Βιδάλη, 2013). Παρ' όλα αυτά, υπάρχουν κενά στην άποψή του, διότι δεν περιγράφονται λεπτομερώς εκείνοι που επηρέασαν τα λεγόμενά του κάνοντας τους ειδικούς να μην ερεθίζονται από τέτοιου είδους προβλήματα για αρκετά χρόνια. Αυτό σταμάτησε με το σκάνδαλο Watergat, που αποδήμησε την πεποίθηση ότι η παρανομία συσχετίζεται μόνο με τη βασικά στρώματα της κοινωνίας (Βιδάλη, 2017). Από τότε η θεωρία του Sutherland έχει εξελιχθεί και διευρυνθεί με ποικίλες ονομασίες, όπως «οικονομικό/επιχειρηματικό/οργανωσιακό/επαγγελματικό/κρατικό ή εταιρικό έγκλημα», ή «έγκλημα των ισχυρών» ή της «ελίτ». Με αυτόν τον τρόπο, υπήρξε επικέντρωση όχι πλέον στον θύτη, αλλά στην εκτίμηση του εγκλήματος νομικά και ποιοτικά. Φυσικά, όλα αυτά επιφέρουν μια δυσχέρεια στην κατανόηση του τελικού σκοπού και την αποσαφήνιση ορισμένων στοιχείων και κατ' επέκταση στην έρευνα και τον προσδιορισμό ιδιοτήτων στο φαινόμενο αυτό (Βιδάλη, 2017). Συνεπώς, η προσκόλληση του ποινικού δικαίου σε συγκεκριμένες ιδέες και ο τρόπος που διενεργούνται οι έρευνες δεν είναι κατάλληλα εργαλεία για την ενδελεχή επεξεργασία των ζητημάτων που ανακύπτουν για τα αδικήματα των κραταιών, όπως η κάθειρξη,

που είναι αποκλειστική ποινή των παραβατών του οργανωμένου εγκλήματος (Κασάπογλου, 2016).

Έχει αποδειχθεί ότι όχι μόνο οι νόμοι, αλλά και άλλοι εξωποινικοί παράγοντες επηρεάζουν την ποινική διαδικασία σε όλο το εύρος της (Λαμπροπούλου, 2012). Δεν έχουν όλες οι κοινωνικές ομάδες ισότιμη μεταχείριση και συμμετοχή στο ποινικό σύστημα. Η πολιτεία δεν παρέχει κίνητρα για ανάμειξη των αντιφρονούντων στη χάραξη της αντεγκληματικής πολιτικής από οποιοδήποτε κόμμα βρίσκεται στην κυβέρνηση. Συνεπώς, η διάκριση της πολιτείας εξυπηρετεί συγκεκριμένο μέρος της κοινωνίας (Λαμπροπούλου, 2012). Η μεροληπτική αυτή στάση με κριτήριο την οικονομική κατάσταση και κοινωνική θέση ανακυκλώνει στερεοτυπικές αντιλήψεις από φορείς υπεύθυνους για την απονομή δικαιοσύνης και τον έλεγχο του σωφρονισμού (Βιδάλη, 2017). Η απόφαση για άρση της ποινικής δίωξης δεν είναι συνήθης σε οικονομικά αδύναμα άτομα. Απόδειξη αυτού του επιχειρήματος είναι η πιο ευνοϊκή μεταχείριση σε κατηγορούμενους για οικονομικά αδικήματα από το ποινικοκατασταλτικό σύστημα. Συχνά, οι καταδικασθέντες για τέτοια εγκλήματα προέρχονται από κατώτερα κοινωνικά στρώματα και δεν έχουν το κύρος και την οικονομική ευμάρεια να αποκρύψουν την πράξη τους και να αντιμετωπίσουν τις συνέπειες αυτής (Λαμπροπούλου, 2012). Ο σωφρονιστικός τομέας είναι κατεξοχήν χώρος ευρείας αναπαραγωγής κοινωνικών και οικονομικών ανισοτήτων και στερεοτύπων. Τόσο η κλιμάκωση της εγκληματικότητας, όσο και το πλήθος νόμων που δημιουργούνται ως αντίκρουση έχουν ως απόρροια την αύξηση των ποινών ιδίως σε όσους σχετίζονται με την στέρηση της ελευθερίας ποινής αυξάνοντας τον αριθμό των φυλακισμένων. Ο Garland το ονομάζει αυτό ως «μαζικό εγκλεισμό» και είναι η μόνη αντίδραση του κράτους στην ολοένα αυξανόμενη εγκληματικότητα (Ηλία και Σπυρέα, 2009).

Οι έρευνες αποδεικνύουν ένα μοτίβο χαρακτηριστικών των κρατουμένων που παρατηρείται εδώ και χρόνια. Πιο αναλυτικά, το προφίλ των ατόμων αυτών σχετίζεται με χαμηλό μορφωτικό επίπεδο, νεαρή ηλικία και καταγωγή από κατώτερα κοινωνικά στρώματα. Η απόδοση της ποινής γίνεται με τεράστια άνεση, καθόσον οι μετανάστες ή οι πρόσφυγες αντιπροσωπεύουν το 1/3 των μελών των σωφρονιστικών καταστημάτων (Παναγιωτόπουλος, 1988). Αν βρεθεί κάποιος στους χώρους αυτούς, αντιλαμβάνεται κανείς την αιτία που οι κρατούμενοι δεν παρεκκλίνουν της

παραιομίας. Οι κακές συνθήκες κράτησης στις φυλακές, η μη παροχή κινήτρων και ευκαιριών, καθώς και η συναναστροφή με ανθρώπους που έχουν βεβαρυμμένο ποινικό μητρώο αποτελούν πρόσφορο έδαφος για την εμφάνιση εγκληματικών ομάδων (Ηλία και Σπυρέα, 2009). Ο μόνος τρόπος επιβίωσης εξασφαλίζεται με την εμπλοκή με οργανωμένες ομάδες εντός των φυλακών (Βιδάλη, 2017).

Ο στοιχειώδης αριθμός εγκληματιών του λευκού περιλαιμίου στις φυλακές οφείλεται στην εμπλοκή τους όχι μόνο στην νομοθετική διαδικασία, αλλά και στην εκτέλεση των αποδιδόμενων ποινών με απώτερο σκοπό την προστασία των ιδίων συμφερόντων (Mackenzie & Green, 2008). Η προσπάθειά τους να άρουν την δικαστική αμεροληψία παρεμποδίζοντας παράλληλα την πολιτική πρωτοβουλία και ανεξαρτησία επιφέρουν πλήγμα στην δικαιοσύνη και κατά βούληση εφαρμογή σωφρονισμού. Με άλλα λόγια, η απονομή δικαιοσύνης έγκειται στην κοινωνική καταγωγή του κατηγορουμένου. Αυτό αποδεικνύεται από φαινόμενα πολιτικής παρέμβασης προς ηπιότερη διαχείριση του πολιτικά εναγόμενου, προερχόμενου από την κοινωνική ελίτ, που οφείλονται στην άμβλυνση της πολιτικής ηθικής και των σχέσεων πατρωνίας. Αυτή είναι και η ειδοποιός διαφορά μεταξύ κοινωνικά κραταιών προσώπων και μη (Βιδάλη, 2017).

Κύριο πρόβλημα που ταλανίζει τα ελληνικά σωφρονιστικά καταστήματα είναι ο υπερπληθυσμός των νέων ηλικιακά κρατουμένων, κάτι που δείχνει την αμέριστη ευκολία επιλογής του συστήματος στην κράτηση έναντι της επανένταξης στην κοινωνία. Χρήζει βέβαια ιδιαίτερης αναφοράς και για τις γυναίκες-μητέρες φυλακισμένες για τις οποίες προβλέπεται κατάλληλος σχεδιασμός λειτουργίας της πτέρυγας αυτής των καταστημάτων ένεκα της φύσει ευάλωτης και ιδιαίτερης θέσης της γυναίκας (Palma, 2019). Η Ευρώπη έχει επισημάνει πολλές φορές την αχρειότητα του ελληνικού σωφρονισμού σχετικά με τους υπεράριθμους κρατουμένους, την κτηριακή κατάσταση του εκάστοτε καταστήματος, την ανεπάρκεια κατάρτισης του προσωπικού την ελλιπή παροχή οικονομικών μέσων, που έχει αντίκτυπο στην εκπαίδευση και την ιατροφαρμακευτική περίθαλψη των φυλακισμένων (Κουλούρης, 2017). Όλα τα παραπάνω επαναφέρουν τους πρώην κατάδικους στα σωφρονιστικά καταστήματα. Και αυτό, γιατί τα χαρακτηριστικά των θυτών σε συνάρτηση με τα προαναφερθέντα αποδεικνύουν και την άποψη περί καλλιέργειας της φτώχειας, της ανισότητας και ανασφάλειας καταπατώντας με αυτόν τον τρόπο κατά συρροή θεμελιώδη ανθρώπινα δικαιώματα. Η μεροληπτική στάση, διασκορπισμένη στο

εκάστοτε σωφρονιστικό κατάστημα, αντικατοπτρίζεται και στην υποτιμητική στάση της πολιτείας λόγω της φύσης τους επαγγέλματός τους (Βιδάλη, 2017). Τρόποι για μια πιο αποτελεσματική και εύρυθμη λειτουργία των φυλακών και κατ' επέκταση για μια πιο ασφαλή κοινωνία είναι καταρχήν ο σεβασμός των δικαιωμάτων των κρατουμένων, ο εξορθολογισμός και η βελτίωση στην απονομή της ποινικής δικαιοσύνης μειώνοντας τον χρόνο εγκλεισμού στα σωφρονιστικά καταστήματα (Palma, 2019). Συμπερασματικά, βάσει όλων των παραπάνω στοιχείων, αντιλαμβάνεται κανείς ότι οι κρατούμενοι στα σωφρονιστικά ιδρύματα θα είναι οι τοξικομανείς, οι πολίτες χαμηλού οικονομικού εισοδήματος και οι μετανάστες ή πρόσφυγες εν αντιθέσει με τους οικονομικά επιφανείς εγκληματίες που θα τυγχάνουν ευνοϊκότερης μεταχείρισης ένεκα της πολιτικής τους διαπλοκής που στοχεύει στη συγκάλυψη (Αλοσκόφης, 2019).

4. Σωφρονιστική μεταχείριση των κρατούμενων του λευκού κολάρου.

4.1) Η ποινή ως παράγοντας διαφοροποιημένης μεταχείρισης.

Υπάρχει ένα μοτίβο στην αντιμετώπιση των αδικημάτων των δραστών του οργανωμένου εγκλήματος τόσο από το δικαστικό, όσο και από το σωφρονιστικό σύστημα που παρατηρείται εδώ και χρόνια σε ανησυχητικό σημείο. Αν και τα αδικήματα είναι κατά γενική βάση τα ίδια, μελέτες ωστόσο δείχνουν την ποιοτική αναβάθμιση της σοβαρότητας των κυρώσεων, καθώς και την ολοένα συχνότερη επιλογή της ποινής στερητικής της ελευθερίας στους εγκληματίες του λευκού κολάρου (Stadler, 2010: 1). Η απόδοση βαριάς καταδίκης για αυτούς τους εγκληματίες παρέχεται με φειδώ, αφού οι δικαστές θεωρούν ότι η εμπειρία αυτή θα έχει συνέπειες στη ζωή τους. Το φαινόμενο αυτό είναι γνωστό ως «ειδική ευαισθησία» και αποτελεί μία από τις παραμέτρους που λαμβάνονται υπόψη κατά την διαδικασία απονομής της ποινικής δικαιοσύνης (Mann et al. 2014: 486). Πάντως, είναι ευρέως αποδεκτό ότι η ποινή της κάθειρξης επιφέρει σοβαρές επιπτώσεις στην ψυχική υγεία των κατηγορουμένων. Το κατά πόσο όμως αυτή τους επηρεάζει είναι μια συνισταμένη δεδομένων, όπως η ψυχοσύνθεση του ατόμου, καθώς και το περιβάλλον κράτησής του. Παραδείγματος χάρη, νεαροί κατάδικοι μειονοτικής καταγωγής και άλλοι με σωρεία αδικημάτων στο μητρώο τους ενδέχεται να κινδυνεύουν περισσότερο από τις δυσχέρειες (pains of imprisonment) του σωφρονιστικού καταστήματος, όπως η θυματοποίηση από συγκρούσεις και από το σύστημα (Logan et al, 2017: 8). Επιπλέον, οι δικαστές αμφιταλαντεύονται μεταξύ της κάθειρξης και ηπιότερων ποινών, λόγου χάρη εγγυητικών χρηματικών ποσών, τα οποία είναι και αυτά κατασταλτικά κατά τη γνώμη τους για μερικούς εκ των καταδίκων με το επιχείρημα του ήσσονος κόστους για το κράτος (Mann et al., 2014: 479-480). Γι' αυτό και παρελθοντικά η χρηματική εγγύηση ήταν προτιμητέα ως ποινή για τους παραβάτες του ποινικού κολάρου με την αιτιολογία ότι η φυλάκιση θα είναι πιο επιβλαβής για εκείνους έναντι των κατηγορούμενων για παραβάσεις του νόμου περί ναρκωτικών (Stadler, 2010: 149-150).

Η επιβολή ποινής είναι ένα εξέχον στοιχείο της ποινικής δικαιοσύνης, διότι με αυτόν τον τρόπο διαφαίνονται οι στόχοι του δικαιοδοτικού συστήματος του κράτους και η τήρηση ή μη της ισονομίας απέναντι στους παραβάτες (Payne, 2017: 834). Ως αντικείμενο μελετών το ζήτημα αυτό απέφερε διαφορούμενα αποτελέσματα. Πιο αναλυτικά, αποδείχθηκε η ευνοϊκότερη μεταχείριση των εγκληματιών του λευκού κολάρου βάσει των επιβαλλόμενων ποινών (Payne, 2017). Παράγοντες που συνεισφέρουν στην «ειδική μεταχείριση» είναι τρεις. Καταρχάς, το υψηλό μορφωτικό επίπεδο και κατ' επέκταση το επαγγελματικό κύρος αποτελούν έναν μανδύα προστασίας από στερητικής της ελευθερίας ποινές, συνήθεις σε εγκληματίες άλλου είδους. Έπειτα, η οικονομική τους δυνατότητα τους επιτρέπει την υπεράσπιση από την ελίτ των εξειδικευμένων νομικών εκπροσώπων, κάτι που δεν συμβαίνει με άλλους κατηγορούμενους. Τέλος, τα οικονομικά εγκλήματα είναι πολύπλοκες ή ευρείας μορφής υποθέσεις, μη εμπλεκόμενων ανθρώπων ή κρατικών υπηρεσιών καμιά εκ των οποίων δεν επικαλείται το συναίσθημα των δικαστών και των ενόρκων (Tillman & Pontell, 1992: 547-548).

4.2) Τα χαρακτηριστικά των κρατούμενων του λευκού κολάρου.

Έχει παρατηρηθεί ένα μοτίβο χαρακτηριστικών των παραβατών του λευκού κολάρου σε διεθνές επίπεδο. Αναλυτικά, κυμαίνονται μεταξύ των 40 έως 50 ετών, κατά πολύ μεγαλύτεροι εκείνων του κοινού οργανωμένου εγκλήματος, ανήκοντες στους λευκούς, υψηλού μορφωτικού, οικονομικού και κοινωνικού επιπέδου, άρα και επαγγελματικού κύρους, κατέχοντες θέση εξουσίας (Κασάπογλου, 2016: 2568, Stadler, 2010:33-34, Crank et al, 2015: 379, Κασάπογλου, 2016: 694, Logan et al, 2017: 3). Η μόνη ειδοποιός διαφορά τα τελευταία χρόνια είναι ότι οι άνθρωποι αυτοί δεν έχουν λευκό ποινικό παρελθόν, αν και κατά τι, μικρότερο από εκείνους του κοινού εγκλήματος (Stadler, 2010:35-41). Μολονότι είναι παγιωμένη η στερεοτυπική άποψη ότι οι οικονομικοί κατάδικοι δεν έχουν παρελθόν με τη δικαιοσύνη, έρευνες απέδειξαν ότι όχι μόνο δεν είναι άμεμπτοι, αλλά τα αδικήματα ήταν ποιοτικά πιο αναβαθμισμένα (Weisburd et al, 1991: 66). Οντως, είναι πιο πιθανόν να συλληφθούν για κάποιο παράπτωμα κατά 50% απ' ό,τι άλλοι ποινικοί. Για την επιβεβαίωση της

αλήθειας, άνω των 40% είχε καταγεγραμμένη μια σύλληψη από την αστυνομία, καθώς και το ένα τρίτο αυτών είχε και καταδίκες (Weisburd et al, 2001: 18).

Ιδιαίτερη μνεία χρήζουν οι πρώτες μέρες εντός του σωφρονιστικού καταστήματος και η προσπάθεια προσαρμογής τους. Η επώδυνη αυτή περίοδος αποδεικνύεται από έρευνες που αναφέρουν έντονο άγχος και σοκ από τους νέους κρατούμενους, καθώς η φυλακή ίσως είναι πιο επικίνδυνη για τους καταδικασθέντες του λευκού περιλαιμίου. Υπό τον φόβο ότι αποτελούν στόχο από τους πάσης φύσεως υπολοίπους κρατούμενους, απομονώνονται για να διαφυλάξουν την σωματική τους ακεραιότητα. Παράλληλα, ενώ οι παραβάτες αυτοί προορίζονταν για καταστήματα με πιο χαλαρές συνθήκες ασφαλείας και άρα κινδυνεύουν λιγότερο, πλείστοι εξ αυτών καταλήγουν σε υψίστης, κάτι που δυσχεραίνει ακόμα περισσότερο την προσαρμογή τους, αφού η ζωή εντός τους είναι εκ δια μέτρου αντίθετη από εκείνη που άφησαν πίσω (Payne, 2017: 849). Ο τρόμος που νιώθουν οι συγκεκριμένοι αρχικά οφείλεται στην αίσθηση ότι δεν είναι πραγματικά ένοχοι (Button, 2019: 18). Ένα άλλο συναίσθημα που αναφέρουν είναι ο φόβος ομογενοποίησης ταυτόχρονα με τον φόβο για το άγνωστο και δη η απρόβλεπτη και ενδεχομένως επιθετική συμπεριφορά των συγκρατούμενων, διότι δεν τους είναι οικείο το βίωμα των ποικίλων προσωπικοτήτων και μη αρμονικών συνθηκών τόσο εντατικά (Button, 2019.: 20). Εξού και οι παραβάτες αυτοί καταλήγουν σε καταστήματα ήσσονος ασφαλείας, ήτοι λιγότερη εποπτεία. Στα ιδρύματα αυτά σημειώνονται λιγότερες συγκρούσεις, φαινόμενα βίας και κατ' επιλογήν εφαρμογής των κανόνων (Button, 2019: 16). Μερικοί κρατούμενοι ανέφεραν ότι ένιωθαν πιο ασφαλείς στα καταστήματα αυτά εν αντιθέσει με την έξω παραμονή τους, ενώ άλλοι χρησιμοποίησαν τον όρο «αποκατάσταση» για την εκεί παραμονή τους, διότι έτσι αποστασιοποιούνται από την απληστία των χρημάτων, ανακτώντας ή μαθαίνοντας θεμελιώδεις αρχές και αξίες που λησμόνησαν (Button, 2019: 10). Επιπλέον, χάρη στο μορφωτικό τους επίπεδο των περισσότερων επιλέγουν να βοηθήσουν εθελοντικά άλλους έγκλειστους μέσω κοινωνικών προγραμμάτων και δραστηριοτήτων αμβλύνοντας έτσι την περίοδο προσαρμογής τους. Με αυτόν τον τρόπο, αισθάνονται ότι απαλύνουν το βάρος του εγκλεισμού αποκτώντας ξανά την χαμένη αυτοεκτίμηση. Ένας παραβάτης εξέφρασε την άποψη ότι μέσω των γνώσεών του πέτυχε την καθιέρωσή του στην ιεραρχία που υπάρχει σε κάθε σωφρονιστικό

κατάστημα και ως εκ τούτου ηπιότερες συνθήκες διαβίωσης κατά την έκτιση της ποινής του (Button, 2017: 12).

Στο σημείο αυτό αξίζει να σημειωθεί ότι οι εγκληματίες του λευκού ποινικού κολάρου δεν μετέχουν σε θεραπευτικά προγράμματα. Το γεγονός αυτό οφείλεται στη μη διαθεσιμότητα κατάλληλων προγραμμάτων για αυτούς. Ωστόσο, προϋπόθεση για να πάρει άδεια εξόδου οι κατάδικοι είναι παρουσία τους σε θεραπευτικά προγράμματα. Έτσι, οι τρόφιμοι του λευκού κολάρου δήλωσαν ότι έδρασαν υστερόβουλα προκειμένου να ενταχθούν στα προγράμματα αυτά και να αμβλύνουν την ποινή τους. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί ο πρώην διευθύνων σύμβουλος της εταιρείας Im Clone Systems Inc, εμπλεκόμενος στο σκάνδαλο Martha Stewart, ο οποίος υποστήριξε αναληθώς τον εθισμό του στο αλκοόλ, ώστε να απολαύει τα οφέλη του αντίστοιχου θεραπευτικού προγράμματος (Payne, 2017: 852).

Σχετικά με τις επαφές τους με τους διοικητικούς υπαλλήλους των φυλακών, αυτές αποδεικνύονται αγαστές, καθώς το πνευματικό τους επίπεδο και η οικονομική τους δυνατότητα αποτελούν εφαλτήρια για την τύχουν της αρμόζουσας προσοχής τους και σεβασμού (Gottschalk, 2019: 7). Για τους υπαλλήλους, οι παραβάτες αυτοί δεν είναι τόσο επικίνδυνοι όσο εκείνοι του κοινού εγκλήματος εξαιτίας της μόρφωσής τους και αποτελούν το επίπεδο πειθαρχίας που έχει θέσει ως στόχο το κάθε σωφρονιστικό κατάστημα (Gottschalk, 2019: 7, Logan et al, 2017: 23). Η ιεραρχία και οι καθημερινές τυπικές διοικητικές διαδικασίες που υφίστανται στα καταστήματα προσιδιάζουν στο εργασιακό περιβάλλον που είχαν πριν τη σύλλησή τους, κάτι που εμβαθύνει τη συνεργασία και την επικοινωνία με τους διοικητικούς υπαλλήλους (Logan et al, 2017: 6). Ωστόσο, η συνθήκη αυτή συνεχίζει να καλλιεργεί την πεποίθηση ότι οι εγκληματίες του λευκού κολάρου δεν είναι εγκληματίες. Το φαινόμενο αυτό μπορεί να επιδεινωθεί, όταν οι παραβάτες αυτοί υποτιμούν τους υπαλλήλους θεωρώντας τους υποδεέστερους, διότι έχουν την αίσθηση ότι δεν χρήζουν της αρμόζουσας προσοχής (Hunter, 2020: 304). Έρευνες έχουν δείξει ότι οι σωφρονιστικοί εργαζόμενοι αφιερώνουν το ωράριό τους επιτηρώντας τους καταδικούς κατώτερης κοινωνικής τάξης από αυτούς, χωρίς να είναι εκπαιδευμένοι στην επίβλεψη κρατουμένων ίσης ή ανώτερής τους τάξης (Payne, 2017: 860). Όλα αυτά συλλήβδην οδηγούν στο συμπέρασμα ότι διαβιούν ηπιότερα εν συγκρίσει με τους υπόλοιπους τροφίμους βάσει των επαφών τους με την διοίκηση και τους

εργαζομένους (Logan et al, 2017: 6).

Πολλοί είναι οι λόγοι της αύξησης των οικονομικών εγκλημάτων στην Ελλάδα. Ο πρώτος και κυριότερος είναι η οικονομική κρίση. Απότοκος του γεγονότος, είναι η αμφισβήτηση προς τους πολιτικούς και το σύστημα που και αυτά με τη σειρά τους επιφέρουν παραβάσεις και συγκρούσεις με το νόμο σε μόνιμη βάση (Βιδάλη, 2014:172). Επιπλέον, ακρογωνιαίος λίθος των εγκλημάτων αυτών είναι η σχέση του οικονομικού συστήματος και πολιτείας (ό.π.), διότι η διαπλοκή τους στοχεύει στην μεθόδευση των νόμων, ώστε να μην διώκονται πια (Κασάπογλου, 2016: 2552). Έτσι, δεν άργησαν να αποκαλυφθούν οικονομικά σκάνδαλα με εμπλεκόμενους πολιτικούς κρατικούς προϊσταμένους, όπως η Siemens, η υπόθεση της μονής Βατοπεδίου και των κρατικών ομολόγων. Βάσει του υφισταμένου ποινικού δικαίου, αναμενόταν αθρόα συγκέντρωση καταδίκων του λευκού κολάρου. Εντούτοις, η ανάδειξη των αδικημάτων αυτών ήταν αντιστρόφως ανάλογη των συλλήψεων και δη του αριθμού εκείνων που κατέληξαν στην φυλακή (Κασάπογλου, 2016). Συνεπώς, ακόμα και σήμερα οι τρόφιμοι μεσαίας και ανώτερης κοινωνικής τάξης αντιπροσωπεύουν την μειοψηφία των κρατουμένων, καθώς οι ποινές που έχουν αποφασιστεί για οικονομικά εγκλήματα οδήγησαν ελάχιστους επιχειρηματίες ή αρχηγικά στελέχη στα σωφρονιστικά καταστήματα (Αλοσκόφης, 2009: 96). Με άλλα λόγια, ενώ η νομοθεσία προβλέπει ακόμα και 15 χρόνια φυλάκισης, έρευνες δείχνουν ότι εξέτισαν μόνο τα τρία (Κασάπογλου, 2016: 2569). Επιπρόσθετα, στατιστικά στοιχεία του Καταστήματος Κράτησης Κορυδαλλού αναφέρουν ότι από τους 1733 άντρες τροφίμους που παρέμεναν στο ίδρυμα έως τις 10/15/18 μόνο 37 τιμωρήθηκαν για εγκλήματα του λευκού κολάρου. Από τους τελευταίους, μόνο 8 δεν ήταν ημεδαποί, αλλά η οικονομική ζημία που προξένησαν ήταν ύψους 73, 34 εκατομμυρίων ευρώ (Αλοσκόφης, 2019: 108-109).

4.3) Οι συνθήκες κράτησης ως παράγοντας διαφοροποιημένης μεταχείρισης

Η διακριτή μεταχείριση των καταδικασθέντων για αδικήματα του λεγόμενου «λευκού κολάρου» ξεκινά ήδη από την εκδίκαση των υποθέσεών τους. Οι ποινές τους αποδίδονται με φειδώ, καθώς η κράτηση θεωρείται από τους δικαστές εξόχως επιβαρυντική για την ψυχολογική τους κατάσταση. Ο τρόπος αυτός σκέψης των αρμοδίων είναι

γνωστός με τον όρο «ειδική ευαισθησία» και είναι ένας παράγοντας που συμβάλει στην λήψη και την επιβολή της ποινής (Mannetal, 1980). Για αυτό και μέσω της νομικής τους εκπροσώπησης, εξασφαλίζουν μια εξειδικευμένη υπεράσπιση, πετυχαίνοντας το 64% να μην συλληφθεί και μόνο το 3,6% να μην διαφύγει της καταδίκης (Καραγεώργη, 2016). Σχετικά με την παραμονή τους εντός των ιδρυμάτων κράτησης, αν και βάσει των προβλεπόμενων ποινών για τη διάπραξη οικονομικών εγκλημάτων έχουν θεσπιστεί μακροχρόνιες καταδίκες, έως και 15 χρόνια, εντούτοις οι μελέτες έχουν αποδείξει ότι ο πραγματικός χρόνος έκτισης της ποινής ανέρχεται μόλις στα τρία χρόνια (Κασάπογλου, 2016).

Όσον αφορά τις συνθήκες διαβίωσης εντός των σωφρονιστικών καταστημάτων, είναι γενική πεποίθηση ότι δεν είναι σε ένα πρέπον επίπεδο. Θεωρείται ότι είναι αναγκαία μια πιο ενεργητική κρατική πρωτοβουλία που στόχο θα έχει μια βελτιωμένη και πιο στοχευόμενη εποπτεία, μια μεγαλύτερη χρηματοδότηση για τις υποδομές και τα προγράμματα μέσα στις φυλακές (Σπανουδάκη, 2022). Η άποψη αυτή ενισχύεται από την αίσθησή τους ότι η φυλακή είναι μια «αποθήκη ψυχών» και συνεπώς η καταδίκη των παραβατών να είναι συνυφασμένη με τις συνθήκες κράτησής τους (Σπανουδάκη, 2022). Συνεχίζουν θεωρώντας ότι, πέραν της καταδίκης και της απουσίας της ελευθερίας, υπάρχει πληθώρα απουσίας δικαιωμάτων κατά τη διάρκεια της κράτησής τους δημιουργώντας ένα πρόσφορο έδαφος προς την αύξηση της εγκληματικότητας και όχι του σωφρονισμού, του σκοπού και της λειτουργίας της φυλακής και επαναξιολόγησης των καταδικασθέντων που επιθυμεί το κράτος (Koulouris & Aloskofis, 2013).

Με τα παραπάνω δεδομένα και υπό το πρίσμα μεγάλων προβλημάτων, όπως η ελλιπής χρηματοδότηση, στελέχωση και κατάρτιση των εργαζομένων και σχετικών νομικών ασαφειών, οι σωφρονιστικοί υπάλληλοι δηλώνουν βάσει έρευνας την αποτυχία τους να καταστείλουν οποιαδήποτε τάση ανατροπής αντικρουόμενων δυνάμεων ή να διατηρήσουν την ισχύουσα κατάσταση και ισορροπία (Σπανουδάκη, 2022). Αυτό επιφέρει την κατάδηλη διαφοροποίηση στην μεταχείριση των κρατουμένων ως μια αντιστάθμιση για τα κακώς κείμενα της φυλακής και της εύρυθμης και αρμονικότερης λειτουργίας του εκάστοτε ιδρύματος (Σπανουδάκη, 2022). Παράλληλα, θέτουν και ζήτημα προστασίας της σωματικής ακεραιότητας των κρατουμένων του λευκού κολάρου, που ευνοεί την διακριτή αντιμετώπισή τους. Οι

τελευταίοι, μη αποδεχόμενοι να συναναστραφούν με τους ποινικούς του οργανωμένου και εγκλήματος, αιτούνται συχνά είτε συνοδείας και εποπτείας σε οποιαδήποτε κοινή συνύπαρξη με τους προαναφερθέντες, είτε μειωμένου αριθμού συγκάτοικων στο κελί (Σπανουδάκη, 2022), είτε ακόμα απομόνωσης, όπως συνέβη με τον ηγούμενο Εφραίμ της Μονής Βατοπεδίου, έγκλειστο μόνο για τρεις μήνες για το ομώνυμο σκάνδαλο. Με τον τρόπο αυτό, θα διασφαλιστεί και το ότι οι ποινικοί του λευκού κολάρου δεν θα εξαπατηθούν ή θα εκβιαστούν από εκείνους του οργανωμένου εγκλήματος που θα προσπαθήσουν να τους παράσχουν τις δικές τους υπηρεσίες.

Επιπρόσθετα, στην έρευνα που διεξήχθη, αναφέρθηκε ο διττός σκοπός της σταθερής διακριτής συμπεριφοράς, εν είδει συμβιβασμού, των εργαζομένων των ιδρυμάτων αυτών. Πρώτον, η αποτροπή εκδήλωσης προβλημάτων και κινδύνων και δεύτερον η διαφύλαξη των ισορροπιών και της ασφάλειας όλων των κρατούμενων ενός σωφρονιστικού καταστήματος. Αξίζει να σημειωθεί εδώ ότι η στάση αυτή δεν επαφίεται στη βούληση του εκάστοτε υπαλλήλου. Γι' αυτό και κατόπιν υπόδειξης από πολιτικά ή διοικητικά προϊσταμένους τους, αντιδρούν με ανοχή σε μη συμβατά με τους κανόνες κράτησης τεκταινόμενα της φυλακής, προκειμένου να μην γίνουν στόχος ή θύματα των ανωτέρων ή των κρατούμενων τους (Σπανουδάκη, 2022).

Παράλληλα, μια άλλη αιτία που ενισχύει τη διαφοροποιημένη μεταχείριση των καταδικασμένων για οικονομικά και διοικητικά εγκλήματα είναι το ανθρωπιστικό πρίσμα με το οποίο λειτουργούν οι σωφρονιστικοί υπάλληλοι. Πιο αναλυτικά, στην έρευνα για την οποία κάνει εκτενή αναφορά η Σπανουδάκη (2022), ο λόγος που συμβαίνει αυτό είναι γιατί οι εργαζόμενοι αντιλαμβάνονται ότι οι κρατούμενοι αυτοί αδυνατούν να κατανοήσουν πλήρως τους κινδύνους και τις δυσκολίες προσαρμογής στο περιβάλλον του καταστήματος σε σύγκριση με τους παραβάτες του οργανωμένου εγκλήματος, των οποίων οι ρυθμοί ένταξής τους στο ίδρυμα είναι αντιστρόφως ανάλογοι με τους πρώτους (Benson & Cullen, 1988). Στο σημείο αυτό, η Σπανουδάκη (2022) επισημαίνει το κριτήριο της προσωπικότητας του εκάστοτε κρατούμενου που συμβάλλει στην ξεχωριστή αντιμετώπισή τους, καθώς δεν λαμβάνεται υπόψη η φύση των εγκλημάτων τους στην καθημερινή τριβή με τους υπαλλήλους. Η Σπανουδάκη (2022) συμπεραίνει ότι η συμπεριφορά των υπαλλήλων είναι θεμιτή υπό την προϋπόθεση ότι με αυτό το πρίσμα συμπεριφέρονται και στους υπόλοιπους

κρατούμενους, ανεξαρτήτως καταγωγής, είδους εγκλήματος και της μη αποδοχής κοινωνικών στερεοτύπων σχετικά με την επικινδυνότητα και την ευαλωτότητα όλων των καταδικασμένων.

Εντούτοις, θα ήταν αδιανόητο να μην αναφερθεί ο παράγοντας της διαφθοράς. Ορισμένοι κρατούμενοι του λευκού περιλαιμίου, στην προσπάθειά τους να επιβιώσουν εντός της φυλακής ασκούν επιρροή σε υπαλλήλους και λοιπούς κρατούμενους, όταν δεν υπάρχει επαρκής εκπαίδευση, οριοθέτηση συμπεριφορών και συνειδητοποίησης της θέσης τους, ηθική εγκράτεια σε προσπάθειες παράτυπων πράξεων (Λάζος, 2005· Ράικος, 2006· Barr, Lindelow & Serneels, 2009). Κατά συνέπεια, η ελλιπής κρατική πρωτοβουλία σε συνδυασμό με την ανεπαρκή χρηματοδότηση και υλικοτεχνική υποδομή αποτελούν ένα πρόσφορο έδαφος ανάπτυξης της διαφθοράς που βάλλουν κατά της αρμονικής λειτουργίας της εκάστοτε φυλακής. Επιπλέον, καταλυτικός παράγοντας είναι και η αίολη νομοθεσία που συντηρεί αυτή τη νοοτροπία και επιδεικνύει μια στάση επιείκειας, ανοχής και ατιμωρησίας. Η διαφθορά επεκτείνεται και στο θεραπευτικό τομέα του σωφρονισμού, αφού οι ποινικοί του λευκού περιλαιμίου, αν και δεν χρήζουν θεραπείας, προσκόμισαν πλαστά δικαιολογητικά προκειμένου να ενταχθούν σε κάποιο και να επωφεληθούν της μείωσης της ποινής και της παροχής αδειών που παρέχει το κατάστημα (Payne, 2017).

Αν αναλύσει κανείς τους τομείς που παρατηρείται η διαφορετική μεταχείριση των συγκεκριμένων κρατούμενων, θα έχει μια πιο ολοκληρωμένη και εμπειριστατωμένη άποψη για τα αίτια του φαινομένου αυτού. Πρώτα απ' όλα, η τοποθέτηση των καταδικασθέντων για εγκλήματα λευκού κολάρου σε ειδική πτέρυγα με ανθρώπους του ίδιου είδους αδικημάτων με την δικαιολογία της προστασίας τους, της αποφυγής στοχοποίησης από άλλους κρατούμενους, κάτι που δεν συμβαίνει με τους τελευταίους, οι οποίοι έχουν τη δυνατότητα να επιβιώνουν μέσω ομάδων. Επιπλέον, το ποσοστό μεταγωγών τους είναι μικρό, αφού η έμπειρη νομική τους εκπροσώπηση, το κύρος που έχουν προς αρμόδιους ακόμα και κατά την κράτησή τους καθιστά δεκτά κάθε τους αίτημα, καίτοι αληθοφανές (Σπανουδάκη, 2022).

Εν συνεχεία, στη διαφοροποιημένη μεταχείριση χρειάζεται να τεθεί και το θέμα των κελιών για ιδιαίτερες περιπτώσεις καταδικασθέντων, τα γνωστά «κελιά VIP». Η

Σπανουδάκη (2022) διαπιστώνει μέσω της έρευνάς της ότι ο όρος αυτός δεν συνάδει με την πραγματικότητα, αλλά κάποια τα οποία είναι πιο απομονωμένα για λόγους αποτροπής επεισοδίων εναντίον των ποινικών του λευκού κολάρου, όμως και κυρίαρχους του οργανωμένου εγκλήματος ή πιο ευμεγέθη. Εντούτοις, σημειώνει την ανοχή των υπευθύνων των ιδρυμάτων στην πρωτοβουλία για μια συντήρηση των κελιών με έξοδα των ίδιων των εγκλείστων εν είδει δωρεάς σε κάποια χρονική στιγμή κρατικής υποχρηματοδότησης, που θεωρήθηκε ως μια επισφαλής συνθήκη για την ισορροπία εντός των καταστημάτων. Με άλλα λόγια, οι εν λόγω κρατούμενοι προσδοκούσαν τη μόνιμη παραμονή ή την οικονομική εκμετάλλευση των συγκεκριμένων κελιών και κατ' επέκταση την πίεση προς τους υπαλλήλους, όταν οι τελευταίοι προσπαθούσαν να επιβάλλουν την τάξη.

Επεκτείνοντας τον οικονομικό παράγοντα, βάσει νόμων, και συγκεκριμένα των συνδυασμών των διατάξεων του άρθρου 45§§1,2 του μέχρι πρότινος ισχύοντος Σωφρονιστικού Κώδικα (Παλιός Σωφρονιστικός Κώδικας) και της υπ' αριθμόν 165195 οικ/ 2001 (ΦΕΚ Β 529/09.05.2001) Υπουργικής Απόφασης περί του ατομικού λογαριασμού κρατουμένων, το λεγόμενο «χρηματικό» (ΦΕΚ Β 529/09.05.2001), είναι θεμιτή η κατάθεση χρημάτων με όριο τα 900€ επί μηνιαία βάση ή διατήρηση αυτών σε λογαριασμό Ταμιευτηρίου στην Τράπεζα της Ελλάδος. Το δικαίωμα αυτό δημιούργησε αυτόματα μια ετερόμορφη συμπεριφορά των υπαλλήλων απέναντι στους οικονομικά εύρωστους κρατούμενους, οι οποίοι δύνανται να έχουν βελτιωμένες συνθήκες διαβίωσης με είδη πρώτης ανάγκης που ξεφεύγουν του ελέγχου των εργαζομένων. Έτσι, παρατηρήθηκαν φαινόμενα εμπορευματοποίησης των ειδών αυτών κυρίως από τους καταδικασθέντες του λευκού κολάρου προς αδύναμους οικονομικά, καλλιεργώντας μια σχέση «δούναι και λαβείν», δηλαδή ανταλλαγής ειδών και υπηρεσιών, μεταξύ αυτών των δύο.

Η οικονομική δύναμη των εγκληματιών που εντάσσονται σε αδικήματα του λευκού κολάρου ευνοεί και τη διαφοροποιημένη ιατροφαρμακευτική περίθαλψη. Συγκεκριμένα, δικαιούνται να έχουν προσωπικό ιατρό ιδίως εξόδοις υπό την εποπτεία συναδέλφου του που εργάζεται εκεί. Συνεπώς, δημιουργείται μια συνθήκη πέρα από τη δυνατότητα ελέγχου από του προσωπικό του καταστήματος που είναι δυνητικός παράγοντας ανατροπής της εύρυθμης λειτουργίας της φυλακής. Εντούτοις, σημειώθηκαν γεγονότα, κατά τα οποία οι κρατούμενοι του λευκού κολάρου

κατάφεραν να εξασφαλίσουν πλαστά πιστοποιητικά από τη στενή σχέση με το ιατρικό προσωπικό, προκειμένου να επισπεύσουν την αποφυλάκισή τους (www.lifo.gr, 2019).

Εύνοια έχουν οι καταδικασμένοι για διοικητικά και οικονομικά εγκλήματα και σε ότι σχετίζεται με τις άδειες και τα επισκεπτήρια. Πηγή, η νόμο και έργο (άρθρο 15 Σωφρονιστικού Κώδικα) ειδική μεταχείρισή τους ενώ ο Goffman (1994) δημιούργησε τον όρο «τοπικώς αποφυλακισθέντες». Στην κατηγορία αυτή ανήκουν ορισμένοι κρατούμενοι που κυκλοφορούν ελεύθερα λόγω της σχέσης εμπιστοσύνης που έχουν με τους σωφρονιστικούς υπαλλήλους υστέρη από την μακροχρόνια παραμονή τους στην φυλακή σε συνδυασμό με τακτικές άδειες απουσίας που λαμβάνουν. Η Σπανουδάκη (2022), όμως, επισημαίνει ότι όλα αυτά συμβαίνουν σε εξαιρετικά σπάνιες περιπτώσεις και μόνο όταν τονώνεται η ψυχολογία των κρατουμένων αυτών ή όταν η «παραχώρηση» αυτή δεν διαταράσσει την τάξη του σωφρονιστικού καταστήματος.

Κατά τη διάρκεια κράτησης των καταδικασθέντων για αδικήματα του λευκού περιλαμίου, δύναται η δυνατότητα εργασίας υπ' ευθύνη του Συμβουλίου Εργασίας. Η ανάθεση των εργασιών γίνεται με κριτήριο την ηλικία, το φύλο, την εκπαιδευτική κατάρτιση και προϋπηρεσία βάσει του άρθρου 41 του σωφρονιστικού κώδικα. Απ' αυτόν, καθορίζεται ο ευεργετικός υπολογισμός των ημερών ποινής, με τους κρατούμενους να εργάζονται είτε σε αγροτικές ή κτηνοτροφικές φυλακές, σε συνεργεία οικοδομικών και τεχνικών έργων που δημιουργούνται αίφνης και τάχιστα ανάλογα με τις ανάγκες του εκάστοτε καταστήματος κράτησης, είτε, τέλος, σε αρτοποιεία κατά το άρθρο 104 του από 28-30/9/1935 Ν. δ/τος «περί οργάνωσης σωφρονιστικού προσωπικού και διαχείρισης φυλακών» Κεντρικής Αποθήκης Υλικού Φυλακών. Ωστόσο, για την ειδική αυτή κατηγορία κρατουμένων οι επιλογές είναι εναλλακτικές. Δεδομένου του μορφωτικού επιπέδου τους, της εμπειρίας που είχαν πριν φυλακιστούν και της εμπιστοσύνης των υπαλλήλων που κέρδισαν καθορίζονται για εκείνους πιο γραφειοκρατικά πόστα που αφορούν την οργάνωση και τη δομή του ιδρύματος, όπως λογιστήριο, ιατρείο, γραμματεία ή εποπτεία επισκεπτηρίων, θέσεις που ενέχουν σπουδαιότητα και ευθύνη. Σημειώνονται δε και φαινόμενα κατά τα οποία ημερομίσθια να προσμετρούνται υπέρ κρατουμένων, ιδίως εκείνων του λευκού κολάρου, χωρίς να εργάζονται (Σπανουδάκη, 2022). Σκοπός του

είναι η απόσπαση σημαντικών πληροφοριών, η βελτίωση της λειτουργίας του καταστήματος ή η αίσθηση ότι η αποφυλάκισή τους είναι εγγύτερη μειώνοντας βέβαια την πρόκληση προβλημάτων εντός του ιδρύματος.

Τέλος, αναφορικά με τους ελέγχους στα κελιά των κρατουμένων, υφίστανται και εκεί διακρίσεις. Ο λόγος είναι γιατί οι πιθανότητες εντοπισμού απαγορευμένων πραγμάτων, όπως ναρκωτικά, μαχαίρια ή όπλα, είναι μικρές, υπό τον φόβο κυρώσεων εναντίον τους. Συνεπώς, οι έλεγχοι δεν είναι συχνοί ή τόσο λεπτομερείς. Είναι εύλογο ότι κάτι τέτοιο δεν συμβαίνει με άλλους καταδικασθέντες, αυτούς του οργανωμένου εγκλήματος, στους οποίους οι παραβάσεις είναι συχνές. Εντούτοις, ακόμα και αν υποστούν τις συνέπειες και τους περιορισμούς, απόρροια των πράξεών τους, αυτό δεν σημαίνει ότι δεν θα συνεχίσουν να κατέχουν παρανόμως ανάλογα είδη. Γι' αυτό και για τους τελευταίους υπό τον φόβο της στοχοποίησης των υπαλλήλων, γίνονται άτυπες συμφωνίες μεταξύ κρατουμένων οργανωμένου εγκλήματος και εργαζομένων.

5. Εγκληματικότητα και Τοξικοεξαρτημένοι

5.1) Θεωρητικές προσεγγίσεις συσχέτισης της εγκληματικότητας και της τοξικοεξάρτησης.

Η σύνδεση της τοξικοεξάρτησης και της εγκληματικής συμπεριφοράς απασχολεί τα τελευταία χρόνια έντονα την επιστημονική κοινότητα καθώς η ταυτόχρονη συνύπαρξη των δύο αυτών φαινομένων συνέβαλε στη διερεύνηση της σύνδεσης αυτής και στην ύπαρξη ή μη αιτιώδους σχέσης (Πανούσης, 2006). Η παρουσίαση από τα Μ.Μ.Ε περιστατικών έντονης εγκληματικότητας που συνδέεται συχνά με τους τοξικοεξαρτημένους, οι στατιστικές της αστυνομίας, των ποινικών δικαστηρίων και των σωφρονιστικών καταστημάτων, αποδεικνύουν, πως ένας όγκος εγκλημάτων διαπράττεται από χρήστες ναρκωτικών. Όλα τα παραπάνω συνηγορούν στην ύπαρξη μιας αιτιώδους σχέσης μεταξύ τους (που μπορεί να είναι και κατασκευασμένη), η οποία, αποτελεί και το κυρίαρχο επιχείρημα για την θέσπιση αυστηρότερων κανόνων για την αντιμετώπιση του φαινομένου των ναρκωτικών και των έμμεσα εμπλεκόμενων, αλλά και για την υιοθέτηση μιας αυστηρότερης αντεγκληματικής πολιτικής (Κουκουτσάκη, 2002).

Καταρχήν υπήρξε μια πληθώρα ερευνητικών δεδομένων όπου προσπάθησαν να συνθέσουν την αιτιώδη συνάφεια αυτών των δυο φαινομένων και στη συνέχεια επιχείρησαν να επεξηγήσουν αυτή την σχέση και να αποκαλύψουν την κατεύθυνση της. Μια από αυτές τις θεωρητικές προσεγγίσεις αναφέρει πως η παραβατική συμπεριφορά πολλάκις, αποτελεί ένα αναπόσπαστο κομμάτι του τρόπου ζωής των εξαρτημένων από παράνομες ουσίες αφού θέτει την υιοθέτηση ενός χαλαρότερου αξιακού κώδικα. Αυτό αποτελεί ένα δυνατό εμπόδιο και μια αδιάκοπη αντίσταση στην προσωπική αλλαγή του χρήστη και στην υιοθέτηση ενός νέου συστήματος αξιών: η παραβατική συμπεριφορά σε καθημερινό επίπεδο είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με την ταυτότητα του χρήστη, ιδιαίτερα σε περιόδους οικονομικής κρίσης, αφού οι επιλογές για νόμιμη εργασία σταδιακά εκλείπουν. Οι εξαρτημένοι από ναρκωτικές ουσίες καταφεύγουν σε παράνομες πράξεις, διακίνηση, κλοπές, συμμετοχή στο οργανωμένο έγκλημα για να εξασφαλίσουν την «δόση τους» και να συντηρήσουν ένα τρόπο ζωής ασύμβατο με τις οικονομικές τους δυνατότητες. Ο τρόπος ζωής του χρήστη έχει αρκετές αυξομειώσεις καθώς η παρανομία δεν του

εξασφαλίζει ένα σταθερό εισόδημα εξαιτίας αστάθμητων παραγόντων. Η συμμετοχή σε παράνομες ενέργειες αποτελεί συνήθως μονόδρομο, παραμένει ένα εύκολο κέρδος με το οποίο εξασφαλίζουν την χρήση τους και «συμβιώνει» με τον εθισμό (Walters D.G., 1994^α).

Η εγκληματικότητα, που σχετίζεται με τη χρήση ναρκωτικών ουσιών, έχει πιθανότατα μια ψυχοφαρμακολογική ερμηνεία, διότι πολλές εγκληματικές ενέργειες των τοξικοεξαρτημένων λαμβάνουν χώρα όταν οι ίδιοι είναι υπό την επίδραση της ψυχοτρόπου ουσίας, ενώ έχουν κίνητρα κυρίως οικονομικά και αποσκοπούν στην εξασφάλιση χρημάτων για να αποκτήσουν την απαραίτητη ναρκωτική ουσία. Ορισμένα διαχρονικά εγκλήματα που χαρακτηρίζουν ένα ολόκληρο σύστημα διαπράττονται στο πλαίσιο της λειτουργίας των παράνομων αγορών όπως: διακίνηση ναρκωτικών, συμμετοχή σε εγκληματικές οργανώσεις, κλοπές και φθορές ξένης περιουσίας (Ετήσια Έκθεση του Ευρωπαϊκού Κέντρου Παρακολούθησης Ναρκωτικών και Τοξικομανίας, Ε.Κ.ΤΕ.Π.Ν, 2004: 70).

Ένα από τα κρίσιμα ζητήματα που σχετίζονται με τη χρήση εξαρτησιογόνων ουσιών είναι η αιτιακή σχέση τους με την εγκληματικότητα η οποία οφείλεται στην υποτροπιάζουσα ασθένεια που ονομάζεται εξάρτηση από ναρκωτικά. Η χρήση των ναρκωτικών έχει ως σύμπτωμα την εγκληματική συμπεριφορά, ειδικότερα των λεγόμενων συνθετικών ναρκωτικών και φαρμάκων. Όλα αυτά επιδρούν αρνητικά και μεταβάλλουν τη δυνατότητα του ατόμου να αξιολογεί, να ελέγχει και να ανακόπτει επιθετικές συμπεριφορές. Η ερμηνεία αυτή αποτελεί στόχο αρκετών ερευνών κυρίως ιατροκεντρικών προσεγγίσεων, από τις οποίες ανάγεται το συμπέρασμα ότι οι ουσίες μπορεί να οδηγήσουν στο έγκλημα ή τα ναρκωτικά και το έγκλημα μπορεί να συνδέονται με διάφορους τρόπους και να έχουν κοινά αίτια (Κουκουτσάκη Α., 2002).

Ωστόσο σε πολλές περιπτώσεις δεν οδηγεί αυτή καθαυτή η χρήση ναρκωτικών σε εγκληματικές ενέργειες, επηρεάζουν τη συμπεριφορά και άλλοι παράγοντες ατομικοί, οικογενειακοί και κοινωνικοί. Πολλοί χρήστες ουσιών συντηρούν τον εθισμό τους με νόμιμες οικονομικές πηγές και δεν έχουν σχέση με παραβατικές συμπεριφορές.

Ο συσχετισμός της εγκληματικής συμπεριφοράς και της εξάρτησης από ναρκωτικές ουσίες απασχολεί έντονα τον επιστημονικό χώρο. Σύμφωνα με τον Αρναο πολλές εξαρτησιογόνες ουσίες χρησιμοποιούνται συχνά πριν από παράνομες ενέργειες όπως

ληστείες ή διαρρήξεις χωρίς όμως να έχει αποδειχθεί ότι τέτοιες πράξεις συνδέονται αποκλειστικά με τη χρήση ή ότι αποτελούν έστω έναν διευκολυντικό παράγοντα. Τα ναρκωτικά προκαλούν εγκληματική συμπεριφορά, σύμφωνα με άλλους επιστήμονες, καθώς λόγω του ολοένα και αυξανόμενου κόστους των παράνομων ναρκωτικών ουσιών καταφεύγουν σε εγκληματικές πράξεις για να εξασφαλίσουν τη δόση τους. Η διαπίστωση αυτή επιβεβαιώνεται από διάφορες μελέτες που έχουν γίνει με εξαρτημένους ανθρώπους. Αρκετοί χρήστες εξασφαλίζουν την ουσία από παράνομες αγορές καθώς τελούν αξιοποινες πράξεις κατά της ιδιοκτησίας και εμπορεύονται ναρκωτικές ουσίες (Arnao G., 1982).

Σε μια πρόσφατη έρευνα η πλειοψηφία των ανθρώπων που οδηγήθηκαν στη φυλακή για αδικήματα κατά της ιδιοκτησίας, ανέφερε συχνή χρήση ναρκωτικών ουσιών κυρίως ηρωίνης το οποίο τους οδήγησε στην συμμετοχή σε παράνομες ενέργειες για να καταφέρουν να στηρίζουν οικονομικά την έξη τους από τις ουσίες. Η διακίνηση ναρκωτικών οφείλεται εν μέρει στην παρατεταμένη απουσία του χρήστη από την αγορά εργασίας ή συχνότερα την περιστασιακή συμμετοχή του σε αυτή. Πολλές φορές, η «εργασία» στη γλώσσα των χρηστών παραπέμπει σε διακίνηση ναρκωτικών ή συμμετοχή σε άλλες εγκληματικές ενέργειες (Arnao G., 1995)

Ο Votey ανακάλυψε μέσα από τις συνεντεύξεις που πραγματοποίησε σε χρήστες ηρωίνης στην Νότια Καλιφόρνια, στην Βαλτιμόρη και στην Μεγάλη Βρετανία ότι η χρήση ουσιών είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με την διάπραξη εγκλημάτων, επιβεβαίωσε επίσης την άποψη ότι τα ναρκωτικά προσκαλούν εγκληματικές πράξεις οι οποίες έχουν έντονο οικονομικά κίνητρα. Ακόμη διαφαίνεται ότι όταν η χρήση είναι καθημερινή οι εγκληματικές ενέργειες αυξάνονται ενώ όταν υπάρχει συστηματική αποχή από την χρήση, εκλείπουν τέτοιες πράξεις (Votey H.L., 1986).

Η διακίνηση ουσιών επίσης συνδέεται με τη βία, αναλυτικότερα οι McBride, Burgman-Habermehl, Alpert and Chitwood, κατέληξαν στο συμπέρασμα πως αρκετές ανθρωποκτονίες που είχαν εξιχνιασθεί στην επαρχία Dade του Miami από το 1978 έως το 1982 οφειλόταν σε συγκρούσεις και διαφορές, μεταξύ συμμοριών του οργανωμένου εγκλήματος που διακινούσαν ναρκωτικά (McBride D. C., Burgman-Habermehl C., Alpert J. and Chitwood D.D., 1986).

Πράγματι η συμμετοχή στην εμπορία και διακίνηση ναρκωτικών και γενικότερα η τέλεση αξιόποινων πράξεων προϋποθέτει κατάλληλες συνθήκες, περιστάσεις και δίκτυο ανθρώπων. Υπάρχει μια σχέση χρήσης ναρκωτικών και εγκλήματος όπου οι επιλογές του δράστη καθορίζονται από διάφορους παράγοντες, όπως ο τρόπος ζωής του, η οικονομική κατάσταση, η προδιάθεση να εμπλακεί σε παράνομες ενέργειες, ο τρόπος σκέψης, η προσωπικότητα κ.α.

Εντούτοις, ο Faupel υποστηρίζει ότι η οικονομική κατάσταση του τοξικοεξαρτημένου συμβάλλει σημαντικά στην εμπλοκή του με την παρανομία αφού η εξάρτηση από τις ουσίες απαιτεί χρήματα και η εύρεση χρημάτων με οποιονδήποτε τρόπο οδηγεί στην αύξηση της ουσίας. Τα χρήματα αποτελούν τόσο το κίνητρο όσο και το μέσο για τον χρήστη και τροφοδοτούν την εγκληματική συμπεριφορά του όπως επίσης και τις αξιόποινες πράξεις που διαπράττει. Μια εκ των οποίων είναι και η συμμετοχή σε κυκλώματα διακίνησης ναρκωτικών η οποία καθίσταται εφικτή μόνο μέσα από ένα κατάλληλο ανθρώπινο δίκτυο κι ένα ασταμάτητο «αλισβερίσι» με ανθρώπους του υπόκοσμου (Faupel C.E., 1987)

Τέλος, από τις πιο σημαντικές επιδράσεις της χρήσης ναρκωτικών είναι η μείωση της κριτικής σκέψης και του αυτοελέγχου όπως επίσης και η πρόκληση άγριων ενστίκτων κι αντικοινωνικής συμπεριφοράς (Καράμπελας, 1988). Αυτό έχει ως αποτέλεσμα ο χρήστης να οδηγηθεί σε ηθική και πνευματική αποδιοργάνωση και να καταργήσει οποιαδήποτε αναστολή απέναντι σε εγκληματικές συμπεριφορές (Κίτσος, 2002).

5.2) Είδη εγκληματικότητας των τοξικοεξαρτημένων.

Τα εγκλήματα στα οποία εμπλέκονται οι τοξικοεξαρτημένοι είναι ποικίλης ύλης. Ένας γενικός διαχωρισμός είναι με βάση τα εγκλήματα που σχετίζονται με την διακίνηση ναρκωτικών ή όχι. Πράγματι, σε μεγάλο ποσοστό οι χρήστες ουσιών μετατρέπονται σε «βαποράκια» εξυπηρετώντας συνήθως τους μεγαλοβαρόνους των ναρκωτικών ώστε με αυτό τον τρόπο να αγοράσουν την ουσία εξάρτησης. Πολλές φορές, η εμπορία ναρκωτικών από τους τοξικοεξαρτημένους έχει να κάνει και με την αναζήτηση κι εύρεση νέων πελατών (Κοκουτσάκη Α, 2002).

Η μετατροπή τοξικοεξαρτημένων σε μικροδιακινητές, μέσω της συμμετοχής τους σε ένα ευρύτερο σύστημα διακίνησης, στο οποίο δεν έχουν καμία κάλυψη και

υποστήριξη και διατρέχουν μεγάλο κίνδυνο σύλληψης και καταδίκης ενώ οι μεγαλέμποροι ναρκωτικών αποκομίζουν τεράστια κέρδη, δεν έχουν σχέσεις με τον νόμο οπότε δεν διατρέχουν κάποιο κίνδυνο σύλληψης αναδεικνύει την αδυναμία της κρατικής καταστολής να φέρει θετικά αποτελέσματα ως προς το εμπόριο των ναρκωτικών και την αντιμετώπιση των χρηστών. Συνήθως οι έμποροι ναρκωτικών δεν είναι τοξικομανείς, εκμεταλλεύονται τον εθισμό των ανθρώπων, τα κενά στο νομικό πλαίσιο κερδοσκοπώντας εις βάρος άλλων ανθρώπων, αδιαφορώντας για τις συνέπειες των πράξεων τους, οι οποίες εν τέλει δεν τιμωρούνται πάντα από την δικαιοσύνη (Chaiken J., and Chaiken M., 1990).

Άλλα εγκλήματα που εμπλέκονται οι τοξικοεξαρτημένοι και δεν σχετίζονται με τα ναρκωτικά είναι αυτά κατά της περιουσίας, του «δρόμου», βίας κ.α. Το γεγονός ότι έρχονται σε επαφή με παράνομα κυκλώματα προκειμένου να αποκτήσουν την ναρκωτική ουσία, αποτελεί μια μορφή εξοικείωσης με την εγκληματική υποκουλτούρα και τους ωθεί στη συμμετοχή τους στο οργανωμένο έγκλημα, είτε εντάσσονται σε συμμορίες που διαπράττουν διάφορων ειδών εγκλήματος είτε σε δίκτυα εμπορίας και διακίνησης ναρκωτικών, γυναικών, όπλων κ.α (Κουκουτσάκη Α., 2002).

Τέλος, κάποια επιπλέον αδικήματα που είναι πιθανόν να εμπλέκονται οι τοξικοεξαρτημένοι και δεν έχουν αναφερθεί παραπάνω είναι αυτά που αφορούν την παραβίαση του Κ.Ο.Κ. η οποία μπορεί να οδηγήσει και σε θανατηφόρα ατυχήματα επειδή ο οδηγός μπορεί να βρίσκεται υπό την επιρροή κάποιας ουσίας, η πορνεία, συγκεκριμένα η πλειοψηφία των γυναικών που κάνουν χρήση οδηγούνται στην πορνεία για να εξασφαλίσουν την δόση τους (Καράμπελας Λ., 1988).

6. Σωφρονιστικό σύστημα και Τοξικοεξαρτημένοι

Από το προηγούμενο κεφάλαιο γίνεται φανερό ότι πολλοί τοξικοεξαρτημένοι συλλαμβάνονται και καταλήγουν στην φυλακή εξαιτίας παραβάσεων που αφορούν των νόμο περί ναρκωτικών ή άλλα αδικήματα που σχετίζονται με τη χρήση (όπως κλοπές, διακίνηση ουσιών, συμμετοχή σε συμμορίες κ.α.). Παρόλα αυτά ο εγκλεισμός δεν συνεπάγεται τη διακοπή της χρήσης, διότι πολλά ναρκωτικά όπως η ηρωίνη, η κάνναβη και διαφόρων ειδών ψυχοφάρμακα είναι διαθέσιμα μέσα στη φυλακή σε μεγαλύτερη τιμή και αυξανόμενη επικινδυνότητα λόγω της νοθείας που υπάρχει σε τέτοιους χώρους (Πουλόπουλος, 2011). Συγκεκριμένα, σύμφωνα με την Ετήσια Έκθεση του Ευρωπαϊκού Κέντρου Παρακολούθησης Ναρκωτικών και Τοξικομανίας το 2004, η χρήση ναρκωτικών τουλάχιστον μια φορά στη ζωή των κρατουμένων αγγίζει το 86% ανάλογα με τον πληθυσμό των κρατουμένων, τη χώρα και το κέντρο κράτησης ενώ αναφορικά με την ουσία εξάρτησης, το μεγαλύτερο μέρος κατακτά η ηρωίνη, ακολουθεί η κάνναβη και κάποια άλλα συνθετικά ή ημισυνθετικά υποκατάστατα.

Αντιθέτως, η συμμετοχή σε θεραπευτικά προγράμματα στα σωφρονιστικά ιδρύματα περιορίζει τον φαύλο κύκλο της εξάρτησης και της εγκληματικότητας σε σχέση με τον εγκλεισμό που συμβάλλει στη διαίωνιση του. Είναι προφανές πως η απομόνωση από την κοινωνία, το ψυχοπιεστικό και ανθυγιεινό περιβάλλον της φυλακής ευνοούν την κατάχρηση ουσιών ως μέθοδο αυτοθεραπείας και αντιμετώπισης των δύσκολων καταστάσεων που βιώνουν σε πρακτικό και συναισθηματικό επίπεδο στο περιβάλλον της φυλακής ιδίως τη στιγμή που διάφορα άλλα μέτρα για την αποτροπή της χρήσης δεν φέρουν ανάλογα αποτελέσματα. Οι έρευνες στα κελιά, η αναστολή των προνομίων των κρατουμένων, οι διαφόρων ειδών κυρώσεις, ωθούν τους κρατούμενους στην χρήση και διακίνησης μέσα την φυλακή (Πουλόπουλος, 2011).

Έτσι η χρήση ναρκωτικών αφορά όχι μόνο αυτούς που αντιμετώπιζαν πρόβλημα εξάρτησης πριν τον εγκλεισμό τους σε κατάσταση κράτησης αλλά και αυτούς που ξεκίνησαν τη χρήση μέσα στην φυλακή. Ακόμη αποτελεί άξιο αναφοράς πως στην περίπτωση των χρηστών η φυλακή αποτελεί ένα προπύργιο της σκληρής παρανομίας διότι μετά την αποφυλάκιση τους επιστρέφουν με βαρύτερα αδικήματα (Πουλόπουλος, 2011).

Εξαιτίας του γεγονότος ότι η χρήση ναρκωτικών μέσα στα σωφρονιστικά ιδρύματα άρχισε να πλήττει την εικόνα του ποινικοκατασταλτικού συστήματος, η πολιτική ηγεσία αρκετών ευρωπαϊκών χωρών ξεκίνησε τη σύναψη συνεργασιών με διάφορους φορείς παροχής υπηρεσιών πρόληψης, έγκαιρης παρέμβασης και θεραπείας εντός των καταστημάτων κράτησης. Η επιτακτική ανάγκη για μια συστηματικότερη παρέμβαση και αντιμετώπιση του προβλήματος της εξάρτησης και η παροχή ψυχοκοινωνικής και φαρμακευτικής υποστήριξης στους εξαρτημένους κρατούμενους ενσωματώθηκε στη νομοθεσία πολλών χωρών της Ε.Ε. και συνδέθηκε πρακτικά με το δικαίωμα που έχουν όλοι οι πολίτες μιας ευνομούμενης πολιτείας στην υγειονομική περίθαλψη και στις υπηρεσίες υγείας.

6.1) Τα δικαιώματα των κρατούμενων στα καταστήματα κράτησης: Η περίπτωση του εξαρτημένου έγκλειστου.

Αυτή η σύνδεση της χρήσης ναρκωτικών και της τέλεσης αξιόποινης πράξης συμβάλλει ουσιαστικά στην αναφορά των δικαιωμάτων των κρατουμένων, κυρίως στην αντιμετώπιση του χρήστη από το σύστημα ποινικής δικαιοσύνης. Αφού η τέλεση μιας αξιόποινης πράξης μπορεί να αποτελέσει σοβαρό λόγο καταδίκης και εγκλεισμού, απαιτείται να γίνει μια ενδελεχής αναφορά στις συνθήκες κράτησης των εξαρτημένων στις φυλακές καθώς και τις ειδικής μεταχείρισης τους σύμφωνα με το υπάρχον νομικό πλαίσιο. Αντιθέτως τα τελευταία χρόνια παρατηρείται μια δύσκαμπτη και σκληρή μεταχείριση από το ποινικοκατασταλτικό σύστημα ενώ παράλληλα υπάρχει μια δυσκολία διαχείρισης του πληθυσμού των εξαρτημένων στις ελληνικές φυλακές, οι οποίοι αντιμετωπίζουν τις άθλιες συνθήκες διαβίωσης και γενικότερα τις αρνητικές συνέπειες του θεσμού της φυλακής οι οποίες επηρεάζουν την ήδη επιβαρημένη ψυχική υγεία τους.

Οι συνθήκες διαβίωσης υπήρξαν σκληρές και απάνθρωπες, με προβλήματα στην υγιεινή των χώρων, απρόσωπους σωφρονιστικούς υπαλλήλους, τις ελλείψεις προσωπικού, των υπερπληθυσμό και τις παθογένειες του σωφρονιστικού συστήματος, γεγονός που συνέβαλλε καταλυτικά στην υιοθέτηση νομικού πλαισίου για τα δικαιώματα των κρατουμένων σε εθνικό και διεθνές επίπεδο.

Σε εθνικό επίπεδο μετά τις συνεχείς διαβουλεύσεις η αρμόδια επιτροπή της Βουλής εκπόνησε το νέο Σωφρονιστικό κώδικα με το Νόμο 4985/2022 (Αναμόρφωση και εκσυγχρονισμός Σωφρονιστικού Κώδικα - Τροποποιήσεις στον ν. 2776/1999 και άλλες διατάξεις) ύστερα από αλληπάλληλες τροποποιήσεις που είχαν γίνει στο παρελθόν. Κάθε μεταρρυθμιστική διαδικασία βέβαια έχει σκοπό την συμμόρφωση της χώρας στις αποφάσεις του ΕΔΔΑ και την θέσπιση ενός πρόσφορου κι αποτελεσματικού ένδικου μέσου για υη προστασία των κρατουμένων και την βελτίωση των συνθηκών κράτησης στα σωφρονιστικά ιδρύματα.

Το πέρασμα από κάποια ελάχιστα πονήματα που αφορούσαν τη μεταχείριση των κρατουμένων στα καταστήματα κράτησης στους Σωφρονιστικούς Ευρωπαϊκούς Κώδικες (Σύσταση R 87/3) σηματοδοτεί η οικονομική κρίση, η αύξηση της εγκληματικότητας στα μεγάλα αστικά κέντρα των ευρωπαϊκών χωρών και η επίδραση ερευνών που διεξήχθησαν σε διάφορες χώρες της Ευρώπης και στις ΗΠΑ οι οποίες ανέδειξαν τη χαμηλή αποτελεσματικότητα της σωφρονιστικής πολιτικής που εφαρμοζόταν και αφορούσε τη μεταχείριση του εγκληματία. Αυτό συνέβαλε στην αλλαγή της σωφρονιστικής πολιτικής και στην εφαρμογή ενός κώδικα που θα διασφαλίζει τις αρχές τη νομιμότητας, τον σεβασμό της αξιοπρέπειας του κρατουμένου και την απαγόρευση των δυσμενών διακρίσεων.

Στα ελληνικά καταστήματα κράτησης (ανοιχτού ή κλειστού τύπου) η σωφρονιστική πολιτική που ακολουθείται, ρυθμίζεται από το Σωφρονιστικό Κώδικα (Νόμος 4985/2022) και τον εσωτερικό κανονισμό λειτουργίας με στόχο την καθιέρωση των θεμελιωδών αρχών του δικαίου (π.χ. η της ισότητας στην μεταχείρισης των κρατουμένων). Άλλωστε, όπως έχει διατυπωθεί και παραπάνω το μόνο συνταγματικά κατοχυρωμένο δικαίωμα που μπορεί να περιορίζεται με τις ποινές φυλάκισης είναι εκείνο της προσωπικής ελευθερίας (άρθρο 5 παρ.3 του Συντάγματος) κατά τ'άλλα ο έγκλειστος θα πρέπει να είναι αποδέκτης όλων των συνταγματικά κατοχυρωμένων δικαιωμάτων, ταυτόχρονα με την έκτιση της ποινής του, στο βαθμό και το μέτρο, που αυτό είναι εφικτό όπως διατυπώνεται πολύ ορθά στον σωφρονιστικό κώδικα στο άρθρο 4 για τα δικαιώματα των κρατουμένων και στο άρθρο 7 ειδικότερα, τα οποία εναρμονίζονται με τα όσα ορίζονται στην ΕΣΔΑ και σε άλλα διεθνή νομοθετήματα και κώδικες (όπως π.χ. άρθρο 1 «υποχρέωση σεβασμού των δικαιωμάτων του ανθρώπου», άρθρο 3 «απαγόρευση βασανιστηρίων» και άρθρο 8 «δικαίωμα

σεβασμού της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής, άρθρο 21 «το δικαίωμα στην υγεία»).

Ως προς το δικαίωμα στην υγεία, κατά τον ΣτΕ για το Εθνικό Σύστημα Υγείας *«ιδρύεται ευθεία εκ του Συντάγματος υποχρέωση του κράτους για τη λήψη θετικών μέτρων προστασίας της υγείας των πολιτών, στους οποίους δίνει το δικαίωμα να απαιτήσουν από την πολιτεία την πραγμάτωση της αντίστοιχης υποχρέωσης της»*, αναγνωρίζεται δηλαδή η ανάγκη πρόσβασης σε υπηρεσίες υγείας για όλους του πολίτες και ιδίως όσους βρίσκονται στα σωφρονιστικά καταστήματα. Στο πλαίσιο αυτό, συμπεριλαμβάνεται, λοιπόν, η πρόσβαση κρατουμένων στα προγράμματα απεξάρτησης που υπάρχουν στα ελληνικά καταστήματα κράτησης. Συγκεκριμένα, στο άρθρο 27 του Σωφρονιστικού Κώδικα γίνεται αναφορά στο δικαίωμα στην υγειονομική περίθαλψη, στο άρθρο 30 στην εισαγωγή ασθενών κρατουμένων σε θεραπευτικά καταστήματα κράτησης ή νοσηλευτικά ιδρύματα ενώ σύμφωνα με την παρ.4 του ανωτέρου άρθρου κρατούμενοι οι οποίοι κατά τη διάρκεια της κράτησής τους διαπιστώνεται ότι έχουν εξάρτηση από ναρκωτικά υπόκεινται στο καθεστώς που ορίζεται από ειδικές διατάξεις.

6.2.) Συνθήκες διαβίωσης και ιατροφαρμακευτική περίθαλψη.

Οι συνθήκες κράτησης στις ελληνικές φυλακές δεν είναι και οι ευνοϊκότερες με αποτέλεσμα το ΕΔΔΑ να καταδικάσει την χώρα μας πολλές φορές γι αυτές. Ανά τακτά χρονικά διαστήματα έχουν γίνει αρκετές προσφυγές από κρατούμενους στο ΕΔΔΑ χωρίς να έχει υπάρξει κάποια δικαίωση ενώ η Διοίκηση των φυλακών εξακολουθεί να μην συμμορφώνεται με της ελληνικές και ευρωπαϊκές οδηγίες. Αυτό βέβαια έχει ως συνέπεια την καταδίκη της Ελλάδας για την παραβίαση των άρθρων της ΕΣΔΑ και την επιβολή κυρώσεων στις ελληνικές αρχές για κακομεταχείριση και βασανισμούς κρατουμένων. Σε έκθεσή της η CPT αναφέρει πως σε περίπτωση που υπάρξουν φαινόμενα βίας και κακομεταχείρισης κρατουμένου στην φυλακή η Διοίκηση οφείλει να απομακρύνει των σωφρονιστικό υπάλληλο ωστόσο ολοκληρωθούν οι έρευνες (CPT, 2005: 70).

Ακόμη σύμφωνα με το άρθρο 3 της ΕΣΔΑ απαγορεύει την εξευτελιστική και απάνθρωπη μεταχείριση των κρατουμένων στην πραγματικότητα όμως η

σωφρονιστική πολιτική που ακολουθείται στα καταστήματα κράτησης της χώρας να παραβιάζει αυτό το άρθρο. Χαρακτηριστικά παραδείγματα αποτελούν οι περιπτώσεις εξευτελιστικών ελέγχων που πραγματοποιούνται σε κρατούμενους (κολποσκόπηση ή και πρωκτοσκόπηση) που εισέρχονται στην φυλακή προκειμένου να διαπιστωθεί εάν μεταφέρουν ναρκωτικές ουσίες (CPT, 2005: 70). Προφανώς τέτοιες τεχνικές κατακρίθηκαν έντονα από ευρωπαϊκούς και ελληνικούς μηχανισμούς έλεγχου διότι προσβάλλουν την ιδιωτικότητα των κρατουμένων, δεν προβλέπονται από τον νόμο και ο σκοπός που εξυπηρετεί μπορεί να επιτευχθεί με άλλες τακτικές. (ΣτΠ, 2009: 1-2). Ελλιπής επίσης κρίνεται και η παρεχόμενη ιατροφαρμακευτική περίθαλψη σε ορισμένες φυλακές, ενώ σε άλλες είναι απλά στο ελάχιστο ανεκτό επίπεδο σε σημείο που η ώρα μας να καταδικαστεί από το ΕΔΔΑ για έλλειψη υγειονομικής περίθαλψης σε κρατούμενους και για άθλιες συνθήκες διαβίωσης.

Τέλος, στην Ετήσια Έκθεση του 2004 του Ευρωπαϊκού Κέντρου Παρακολούθησης Ναρκωτικών και Τοξικομανίας για την κατάσταση του προβλήματος των ναρκωτικών στην Ε.Ε. παρατηρείται μια αυξανόμενη δυσκολία πρόσβασης των κρατουμένων σε υπηρεσίες υγείας των φυλακών αλλά και στο γενικό σύστημα υγείας και πρόνοιας γεγονός που εντείνει την ανάγκη «οργάνωσης προγραμμάτων θεραπείας υποκατάστασης και προγραμμάτων ανταλλαγής βελονών και συριγγών στις φυλακές με στόχο την πρόληψη μεταδιδόμενων νοσημάτων και την μείωση της διασποράς των λοιμωδών νοσημάτων ειδικά σε χρήστες ενδοφλέβιων ναρκωτικών.

6.3) Ο υπερπληθυσμός στα ελληνικά σωφρονιστικά καταστήματα.

Ο εγκλεισμός ενός δράστη στις ελληνικές σωφρονιστικές δομές προϋποθέτει την καταδικαστική απόφαση του Δικαστηρίου την φυλάκιση του και στην συνέχεια την τήρηση των κανόνων του εκάστοτε ιδρύματος έως την αποφυλάκιση του δράστη και την επανένταξη του στην κοινωνία. Σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Έκθεση του 2017 σχετικά με τα σωφρονιστικά συστήματα και τις συνθήκες κράτησης στις φυλακές, ένα από τα μείζονα προβλήματα που παρουσιάζεται είναι ότι βρίσκονται σε σημείο κορεσμού όσον αφορά την χωρητικότητα τους, σε πολλές περιπτώσεις οι συνθήκες διαβίωσης των κρατουμένων είναι απάνθρωπες, αντιμετωπίζονται με ταπεινωτική μεταχείριση από τους σωφρονιστικούς υπαλλήλους και στην λίστα αυτών των

προβλημάτων έρχονται να προστεθούν η παλαιότητα και ο υπερπληθυσμός των σωφρονιστικών καταστημάτων κράτησης, η βία μεταξύ των κρατούμενων και η έλλειψη ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης. Ειδικά σε περιόδους έντονης πολιτικής αποδιοργάνωσης, οικονομικής αβεβαιότητας και κοινωνικών ανισοτήτων παρατηρούνται έντονα μέτρα που ενισχύουν τις ποινές στέρησης της ελευθερίας με στόχο να καταπολεμήσουν της εγκληματικότητα οπότε αυτό δυσχεραίνει την κατάσταση για τους κρατούμενους διότι αυξάνεται ο πληθυσμός με συνέπεια την παραβίαση σε θεμελιώδη δικαιώματα, την μη διαφύλαξη της ανθρώπινης αξιοπρέπειας και την έξαρση του φαινομένου της βίαιης ριζοσπαστικοποίησης.

Ο πληθυσμός στις σωφρονιστικές δομές συνήθως προέρχεται, από κοινωνικά περιθωριοποιημένες ομάδες, όπως είναι οι τοξικοεξαρτημένοι, ψυχικά ασθενείς, μετανάστες, άτομα από χαμηλά κοινωνικοοικονομικά στρώματα και πρόσφυγες όπου λόγω της αντικοινωνικής συμπεριφοράς που αναπτύσσουν σε πρώτη φάση και στην συνέχεια κάτω από κατάλληλες συνθήκες διαπράττουν εγκληματικές ενέργειες και καταλήγουν σε κάποια φυλακή της επαρχίας. Το προφίλ του μέσου κρατούμενου, όπως προκύπτει από έρευνες διεθνής εμβέλειας, πριν την εμπλοκή του με το ποινικοκατασταλτικό σύστημα, συγκροτείται από το χαμηλό μορφωτικό επίπεδο, τη φτώχεια, την καταγωγή του, την παραβατικότητα ως τρόπο επιβίωσης, την εξάρτηση από ψυχοτρόπες ουσίες (Χαΐδου, 2016). Προφανώς κάτι τέτοιο δεν αποτελεί κανόνα άλλα αποδεικνύει ότι οι χρήστες ψυχοτρόπων ουσιών που καταλήγουν στα καταστήματα κράτησης προέρχονται από τα κατώτερα κοινωνικά στρώματα, οι οποίοι δε θα καταφέρουν να αποφύγουν την εμπλοκή τους με το ποινικοκατασταλτικό σύστημα είτε λόγω αδυναμίας νομικής υποστήριξης ενώπιων των δικαστικών αρχών είτε λόγω υπερσυσσώρευσης τους σε μεγάλα αστικά κέντρα και σε υποβαθμισμένες περιοχές όπου η συχνότητα επαφής με τις δυνάμεις καταστολής είναι πιο έντονη (Δουζένης, 2008).

Ειδικά τις τελευταίες δυο δεκαετίες, η κατάσταση των ελληνικών φυλακών αποτελεί ένα χρόνιο κι αιχμηρό ζήτημα με πολλές συνέπειες όπως ο υπερπληθυσμός, η υποστελέχωση, η έλλειψη εκπαίδευσης των σωφρονιστικών υπαλλήλων, η απουσία εξιδανικευμένου προσωπικού, η αδυναμία παροχής ιατρικής περίθαλψης στους κρατούμενους κ.λ.π. (Τζαννετάκη, 2016).

Τέλος σε περιόδους οικονομικής κρίσης τα σωφρονιστικά ιδρύματα αποτελούν τον πρώτο φορέα περικοπής της δημόσιας δαπάνης και της κρατικής χρηματοδότησης. Μεγάλη μερίδα των κρατουμένων πριν τον εγκλεισμό του στο σωφρονιστικό κατάστημα, δεν έχει υγιείς σχέσεις (οικογένεια, ερωτική σχέση, φιλικό κύκλο), έχει διακόψει την εκπαίδευση του, είναι άνεργος ή εργάζεται περιστασιακά. Τα χαμηλά κίνητρα συμμετοχής σε δραστηριότητες των καταστημάτων κράτησης, η έλλειψη δομών περίθαλψης, η εξάρτηση από ναρκωτικές ουσίες, η αποκοπή από την κοινωνία και το φαινόμενο της «περιστρεφόμενης πόρτας» των κρατουμένων φανερώνουν την παθογένεια των φυλακών και συμβάλλουν στον έντονο κοινωνικό αποκλεισμό πληθυσμών με αυτά τα κοινωνικά γνωρίσματα.

6.4) Τοξικοεξαρτημένοι κρατούμενοι και θεραπεία

Σύμφωνα με τον Ν. 1729/1987 οι χρήστες ναρκωτικών ουσιών μπορούσαν να εισαχθούν σε θεραπευτικές Κοινότητες κλειστής διαμονής ως εναλλακτική της φυλάκισης σε κάποιο κατάστημα κράτησης. Οπότε ο Νομοθέτης πλέον διέκρινε ξεκάθαρα τους τοξικοεξαρτημένους από του δράστες διακίνησης ναρκωτικών και προέβλεπε για την πρώτη κατηγορία μειωμένη ποινή και ειδική θεραπευτική παρέμβαση (Καράμπελας, 1988).

Στην συνέχεια ο νόμος 4139/2013 εισήγαγε μεταξύ άλλων την «*αναλογικότητα των ποινών*» για αδικήματα που αφορούν τα ναρκωτικά και το δικαίωμα στη θεραπεία. Ταυτόχρονα, με το Ν.4322/2015 εισήχθη μία σειρά βελτιωτικών ρυθμίσεων στον Ν. 4139/2013, σχετικά με την λειτουργία των προγραμμάτων απεξάρτησης εντός των φυλακών. Όσον αφορά, λοιπόν, τις δομές και τα θεραπευτικά προγράμματα γενικότερα που ασχολούνται με την παροχή υπηρεσιών σε εξαρτημένους ανθρώπους, έγιναν αρκετές βελτιώσεις στα νομοσχέδια κυρίως για την αντιμετώπιση του φαινομένου της εξάρτησης εντός των φυλακών.

Επιπλέον στην ετήσια έκθεση της Διεθνούς Επιτροπής του ΟΗΕ για τον έλεγχο των Ναρκωτικών (INCB), για το έτος 2017, ως ανεξάρτητος φορέας που επιβλέπει την εφαρμογή των συμβάσεων του ΟΗΕ για τον έλεγχο των ναρκωτικών, εκφράζεται η ανάγκη παροχής δομών και προγραμμάτων απεξάρτησης από τις ναρκωτικές ουσίες ως μέρος του θεμελιώδους δικαιώματος στη σωματική και ψυχική υγεία των πολιτών

Επιπρόσθετα η απεξάρτηση θα πρέπει να είναι «οικονομικά προσιτή», «κατάλληλης ποιότητας» και «να ανταποκρίνεται σε συγκεκριμένα πρότυπα». Στην ίδια έκθεση γίνεται ιδιαίτερη αναφορά στους τοξικοεξαρτημένους που ανήκουν σε «ευπαθείς ομάδες», όπως οι γυναίκες, τα παιδιά, οι κρατούμενοι κτλ

Παρά το γεγονός όμως ότι η ελληνική και ξένη νομοθεσία προβλέπει την δυνατότητα εισαγωγής σε θεραπευτικά προγράμματα εντός φυλακής, σπάνια εφαρμόζεται, αντιμετωπίζεται από την Διοίκηση των φυλακών με επιφυλακτικότητα και προηγείται ο εγκλεισμός (Κοσμάτος & Παρασκευόπουλος, 2005). Είναι φανερό όπως αποκαλύπτουν πολλές έρευνες, πως η ένταξη εξαρτημένων ατόμων σε θεραπευτικά προγράμματα κατά τον εγκλεισμό εμποδίζει τον φαύλο κύκλο εξάρτησης και της παραβατικότητας ενώ αντίθετα, η παραμονή στη φυλακή χωρίς καμία θεραπευτική παρέμβαση επιφέρει αρνητικές επιπτώσεις στην ήδη επιβαρημένη ψυχολογία του χρήστη, οδηγεί στην υποτροπή και διαταράσσουν την προσωπικότητα του χρήστη καθώς στερεί θεμελιώδη ανθρώπινα δικαιώματα και ανάγκες (Πουλόπουλος, 2011).

Έρευνες τα τελευταία χρόνια επιβεβαιώνουν πως η χρήση ναρκωτικών είναι διάχυτη στον χώρο των φυλακών, η εμφάνιση ψυχοπαθολογίας και διαταραχών προσωπικότητας είναι ένα σύνηθες φαινόμενο και η κατάχρηση ψυχοφαρμάκων είναι μια εύκολη κι νόμιμη διέξοδος διαφυγής από την σκληρή πραγματικότητα των φυλακών (Πουλόπουλος, 2011).

Η κατάσταση στις φυλακές αποτελεί πλέον προέκταση του υποκόσμου, κράτος και παρακράτος ενώ είναι δυο αντιμαχόμενες εξουσίες στη φυλακή συμβιώνουν, αυτό βεβαίως γίνεται αντιληπτό στους τοξικοεξαρτημένους και καθιστά τον σωφρονισμό και τη θεραπευτική αλλαγή δύσκολη έως και ακατόρθωτη. Παρότι η θεραπευτική παρέμβαση είναι δύσκολη σε τέτοιες συνθήκες που επικρατούν στην φυλακή τέθηκε τα τελευταία χρόνια η συμβουλευτική υποστήριξη των εξαρτημένων ατόμων με στόχο την κινητοποίηση των τελευταίων και την ενεργοποίηση τους παρέχοντας ουσιαστικά κίνητρα απεξάρτησης. Συμπερασματικά, η θεραπεία των τοξικοεξαρτημένων κρατουμένων αποκτά ιδιαίτερη σημασία εξαιτίας της αύξησης των χρηστών ενδοφλέβιων ουσιών σε ένα αποθαρρυντικό και πεσιμιστικό περιβάλλον που συμβάλει πολλές φορές στον επιπολασμό λοιμωδών νοσημάτων (Πουλόπουλος, 2011).

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Οι ενότητες που προηγήθηκαν συνέβαλαν σε σημαντικό βαθμό στην αναγνώριση του γεγονότος ότι οι κανόνες προκύπτουν από τους ισχυρούς οι οποίοι προστατεύουν με τη σειρά τους τα «οικεία» πρόσωπα και τα συμφέροντα τους. Αυτό αντικατοπτρίζεται έντονα στη σωφρονιστική πολιτική που εφαρμόζεται η οποία αποτελεί συνέχεια του ποινικού συστήματος. Η κοινωνία δεν είναι ομοιογενής αλλά αποτελείται από επιμέρους ομάδες συμφερόντων οι οποίες για να επικρατήσουν πρέπει να υπερασπιστούν τα συμφέροντα τους προβάλλοντας τα ως συλλογικά, προς όφελος της κοινωνίας. Ποινικοποιώντας τις συμπεριφορές που θεωρεί επικίνδυνες οι οποίες βέβαια απειλούν αυτά τα συμφέροντα, ο ποινικός νόμος παρεμβαίνει στο επίπεδο της κοινωνικής συνείδησης και ορίζει την αντίληψη του καλού και του κακού. Στην συνέχεια έρχεται το σωφρονιστικό σύστημα -οπού αποτελεί το βασικότερο κρατικό εκπρόσωπο- μέσω της τιμωρίας και της κοινωνικής απομόνωσης να «επαναφέρει» όλους αυτούς που θεωρεί προβληματικούς και που έχουν μια ροπή προς το έγκλημα στον δρόμο της νομιμότητας και της κοινωνικής συμμόρφωσης.

Έτσι επιτελείται μια ταύτιση της εγκληματικότητας με τις κατώτερες κοινωνικο-οικονομικές τάξεις τις οποίες απαρτίζουν συνήθως οι μετανάστες, οι τοξικοεξαρτημένοι, οι φτωχοί κ.α. ενώ τα εγκλήματα των ισχυρών παραμένουν στο απυρόβλητο. Το ποινικοκατασταλτικό σύστημα αναπαράγει και διαιώνίζει τις κοινωνικές ανισότητες οι οποίες συνδέονται στενά με την επιλεκτική εφαρμογή του νόμου και την στερεοτυπική μεταχείριση ορισμένων ομάδων έναντι της διακριτικής κι ευνοϊκής μεταχείρισης άλλων. Στην περίπτωση των φυλακών τα δομικά προβλήματα που υπάρχουν όπως αναφέρθηκαν στις παραπάνω ενότητες (ο υπερπληθυσμός, η έλλειψη ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης, η μη εφαρμογή των δικαιωμάτων των κρατούμενων, η υποστελέχωση κ.α.) σχετίζονται με τις ανισότητες που διέπουν το σύστημα απονομής δικαιοσύνης (Βιδάλη, 2019).

«Ντούκα Ολυμπία», ««Σύγκριση της μεταχείρισης των εγκληματιών του λευκού κολάρου και των τοξικοεξαρτημένων ποινικών παραβατών στο σωφρονιστικό σύστημα.»

Επίσης η διαφθορά, η πολιτική παρέμβαση και η χειραγώγηση του σωφρονιστικού συστήματος είναι σημαντικοί παράγοντες που ενισχύουν τις διακρίσεις.

Τέλος, είναι σημαντικό να αναφερθεί πως το σωφρονιστικό σύστημα οφείλει να παρέχει μια σωφρονιστική μεταχείριση αντάξια των απαιτήσεων των σύγχρονων κοινωνιών σεβόμενο τα ανθρώπινα δικαιώματα και απαλλαγμένο από διακρίσεις και ανισότητες, από λόμπυ συμφερόντων και πολιτική εξουσία.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνική βιβλιογραφία

- Αλεξιάδης, Στ. (2011). *Εγκληματολογία*. Αθήνα: Εκδόσεις Σάκκουλα
- Αλοσκόφης, Ο. (2015). *Κοινωνικά χαρακτηριστικά και ποινική κατάσταση κρατουμένων στο Κ. Κ. Κορυδαλλού. Έκθεση με στατιστικά στοιχεία*, Κορυδαλλός.
- Αλοσκόφης, Ο. (2019). *Η κοινωνική έρευνα της εγκληματικότητας των ισχυρών*. στο Σ. Βιδάλη, Ν. Κουλούρης & Χ. Παπαχαράλαμπος (Επιμ.) *Εγκλήματα των ισχυρών: Διαφθορά, οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα* (σελ.87-111) Αθήνα, Εκδόσεις: ΕΑΠ.
- Αλοσκόφης, Ο. (2009α). *Ο άτυπος κώδικας συμπεριφοράς των κρατουμένων*. Αθήνα: Αντ. Σάκκουλα.
- Βασιλαντωνοπούλου, Β. (2012). *Το έγκλημα του λευκού περιλαιμίου από εγκληματολογική και θυματολογική σκοπιά*. Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου, Σχολή Κοινωνικών Επιστημών, Τμήμα Κοινωνικής και Εκπαιδευτικής Πολιτικής <http://hdl.handle.net/10442/hedi/31664>
- Βασιλαντωνοπούλου, Β. (2015). *Ιχνηλατώντας τη σύγχρονη πραγματικότητα: εγκλήματα του λευκού κολάρου και ηθικοί πανικοί*. Στο: Β. Καρύδης & Α. Χουλιάρας (Επιμ.) *Ηθικοί πανικοί, εξουσία και δικαιώματα* (σελ.65-88) Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Σάκκουλα.
- Βιδάλη, Σ. & Κουλούρης, Ν. (2012). *Αποκλίνουσα Συμπεριφορά και ποινικό φαινόμενο*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.
- Βιδάλη, Σ. (2014). *Αντεγκληματική πολιτική: Από τη μικροεγκληματικότητα έως το οργανωμένο έγκλημα* (2η έκδοση). Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη
- Βιδάλη, Σ.(2013). *Εισαγωγή στην Εγκληματολογία*. Αθήνα :Νομική Βιβλιοθήκη.
- Βιδάλη, Σ. (2019), *Έγκλημα και Κοινωνία*. Αθήνα: Εκδόσεις ΕΑΠ.
- Βιδάλη, Σ.(2017). *Πέρα από τα όρια*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.
- Δασκαλάκης, Η. (1975). *Η εγκληματολογική σημασία του σκοτεινού αριθμού της εγκληματικότητας. Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών* (Τευχος 25), σελ. 371-384.

Δασκαλάκης, Η. (1985). *Η εγκληματολογία της κοινωνικής αντίδρασης*. Αθήνα: Αντ. Ν. Σάκκουλας, σελ. 146-148.

Δασκαλάκης, Η. (2018). *Κοινωνικός έλεγχος και εγκληματικότητα στη Μαρξιστική Θεωρία*. Αθήνα: Ασελότος.

Δημόπουλος, Χ. (2009). *Σωφρονιστικό Δίκαιο*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Δουζένης, Ι. (2008). *Η παραβατικότητα των τοξικομανών*. Στο Ι. Καρακώστα, Μ. Μαλιώρη, Κ. Σολδάτος, & Α. Κουτσουράδη, (Επιμ.) *Ψυχιατρική και Δίκαιο II. Χρήση εξαρτησιογόνων ουσιών*, Αθήνα-Κομοτηνή: Αντ. Ν. Σάκκουλα.

Ζαραφονίτου, Χ. (2006). *Εμπειρική Εγκληματολογία*, Αθήνα :Νομική Βιβλιοθήκη.

Ηλία, Ν. & Σπυρέα, Σ. (2009). *Φυλακές και εγκληματολογικού προβληματισμοί. The Art of Crime*, (Τεύχος 10)

<https://theartofcrime.gr/old/oldartofcrime/old.theartofcrime.gr/index9fee.html?pgtp=1&aid=1236074783>, τελευταία επίσκεψη 13/06/2023

Καρύδης, Β. (2010). *Όψεις Κοινωνικού Ελέγχου στην Ελλάδα. Ηθικοί πανικοί, ποινική δικαιοσύνη*. Αθήνα-Κομοτηνή: Αντ.Ν. Σάκκουλα.

Καρύδης, Β. & Βασιλαντωνοπούλου, Β. (2014). *Η εγκληματικότητα του λευκού κολάρου και η μηχανή της διαφθοράς. Χρόνος*, (Τεύχος 20) <https://chronos.fairead.net/chronos-archives-20> τελευταία επίσκεψη 10/05/23

Καραγεώργη, Π. (2016). *Εγκλήματα λευκού περιλαίμιου: πόσο τυφλή είναι η Δικαιοσύνη;* <https://curia.gr/egklimata-lefkou-perilaimiou-poso-tifli-einai-i-dikaiosini/> τελευταία επίσκεψη 08/04/23

Καράμπελας, Λ. (1988). *Ο τοξικομανής εγκληματίας*. (Τεύχος Α) *Το πορτραίτο του Έλληνα τοξικομανούς εγκληματία*, Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη

Κασάπογλου, Α. (2016). *Οικονομική κρίση και κρατούμενοι για οικονομικά εγκλήματα και εγκλήματα του λευκού κολάρου: Οι επιδράσεις του εγκλεισμού στην κοινωνική τους ταυτότητα*. Απο Μ. Γασπαρινάτου, Μ. (επιμ.), *Έγκλημα και Ποινική Καταστολή σε εποχή Κρίσης- Τιμητικός Τόμος για τον Καθηγητή Νέστορα Κουράκη* (σελ. 2551-2586), Αθήνα: Α.Ν. Σάκκουλα.

Κασάπογλου, Α. (2016). *Κοινωνική ιεραρχία και φυλακή: η περίπτωση των κρατουμένων του λευκού κολάρου*. Απο Β. Αρτινοπούλου, Σ. Βιδάλη, Σ. Γεωργούλας,

Ο. Θεμελή, Ν. Κουλούρης, & Κ. Παπανικολάου, (επιμ.) (2018). *Εξουσίες, επιστημονική ουδετερότητα και εγκληματολογικός λόγος. 50 χρόνια Howard Becker "Whose Side Are We On?"* (σελ. 687-706). Συμβολές στο πρώτο συνέδριο της Ελληνικής Εταιρείας Μελέτης του Εγκλήματος και του Κοινωνικού Ελέγχου. Αθήνα 24-27 Μαΐου 2016. Αθήνα: ΕΕΜΕΚΕ

Κίτσος, Τ. (2002) *Εγκληματικότητα των χρηστών ναρκωτικών ουσιών και κοινωνικός αποκλεισμός, στο Τετράδια εγκληματολογίας*, Χρ. Ζαραφονίτου & Ι. Τσίγκανου, *Ναρκωτικά: Τάσεις και εγκληματολογικές διαστάσεις στη σύγχρονη ελληνική πραγματικότητα*, Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη

Κουκουτσάκη, Α. (2002), *Χρήση ναρκωτικών, ομοφυλοφιλία, Συμπεριφορές μη συμμόρφωσης μεταξύ ποινικού και ιατρικού ελέγχου*, Αθήνα: Κριτική.

Κουλούρης, Ν. (2017), *Να τα δούμε όλα από την αρχή*, ανάκτηση <https://neaselida.gr/ideogrammata/na-ta-doume-ola-apo-tin-archi/> τελευταία επίσκεψη 13/06/2021

Λάζος, Γ. (2005). *Διαφθορά και Αντιδιαφθορά*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Λαμπροπούλου, Ε. (2012). *Κοινωνιολογία του ποινικού δικαίου και των θεσμών της ποινικής δικαιοσύνης*. Αθήνα: Σιδέρης.

Παναγιωτόπουλος, Ν. (1988). *Κοινωνικές ανισότητες και ποινικές ταξινομήσεις*, Α. Ανδρίτσου, Κ. Δασκαλάκη, Κ. Κατσουγιάννη, Π. Παπαδοπούλου, Π. Σινόπουλος, Δ. Τσαμπαρλή & Ε. Φρονίμου: *Ο θεσμός της φυλακής στην Ελλάδα, Προκαταρκτική Έκθεση της Ερευνητικής ομάδας Εγκληματολογίας του ΕΚΚΕ*, Επιθ. Κοιν. Ερ., 68Α,(Αφιέρωμα στον Ηλία Δασκαλάκη).

Πουλόπουλος, Χ. (2011). *Κοινωνική εργασία και εξαρτήσεις. Οι κοινότητες της αλλαγής*. Αθήνα :Τόπος.

Ράικος, Δ. (2006). *Δημόσια Διοίκηση και διαφθορά από τη σκοπιά του Διοικητικού Δικαίου*, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, Σάκκουλα, σελ. 99-101, 165.

Ροδόπουλος, Ι.(2015). *Ηθικοί πανικοί, καταστάσεις άρνησης και οργανωμένο έγκλημα*, στο: Β. Καρύδη & Α. Χουλιάρης (Επιμ.) *Ηθικοί πανικοί, εξουσία και δικαιώματα* (σελ.107-123) Αθήνα-Θεσσαλονίκη : Σάκκουλα.

Σταυρακάκης, Γ.(2019). *Λαϊκισμός Μύθοι, στερεότυπα και αναπροσανατολισμοί*. Αθήνα: Εκδόσεις ΕΑΠ.

Σπανουδάκη, Μ. (2022). *Σύγκριση της ιδρυματικής μεταχείρισης των εγκληματιών του λευκού κολάρου και των στελεχών του οργανωμένου εγκλήματος στις ελληνικές φυλακές. Η οπτική του σωφρονιστικού προσωπικού.*

<https://theartofcrime.gr/%CF%83%CF%8D%CE%B3%CE%BA%CF%81%CE%B9%CF%83%CE%B7%CF%84%CE%B7%CF%82%CE%B9%CE%B4%CF%81%CF%85%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AE%CF%82%CE%BCE%CE%B5%CF%84%CE%B1%CF%87%CE%B5%CE%AF%CF%81%CE%B9%CF%83/> τελευταία επίσκεψη 02/05/23

Τζαννετάκη, Τ. (2016). *Η Στρατηγική Έμμεσης Μείωσης των Ποινών: Η εξάντληση των ορίων της και η ανάγκη αλλαγής παραδείγματος. The Art of Crime* στο <https://theartofcrime.gr/%CE%B7%CF%83%CF%84%CF%81%CE%B1%CF%84%CE%B7%CE%B3%CE%B9%CE%BA%CE%AE%CE%AD%CE%BC%CE%BC%CE%B5%CF%83%CE%B7%CF%82%CE%BC%CE%B5%CE%AF%CF%89%CF%83%CE%B7%CF%82%CF%84%CF%89%CE%BD%CF%80%CE%BF%CE%B9%CE%BD/> τελευταία επίσκεψη 20/05/23

Χάιδου, Α. (2002). *Το σωφρονιστικό σύστημα: Ζητήματα θεωρίας και πρακτικής*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη

Χάιδου, Α. (2016), *Ναρκωτικά. Χρήση- Εξάρτηση- Επίσημος κοινωνικός έλεγχος.*, Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη

Χάιδου, Α. (2018). *Ποινολογία - Σωφρονιστική*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Χουλιάρας, Α. (2016). *Societas delinquere non potest; Σκέψεις με αφορμή το 'σκάνδαλο Siemens', στο: Έγκλημα και Ποινική Καταστολή σε Εποχή Κρίσης. Τιμητικός Τόμος για τον Καθηγητή Νέστορα Κουράκη – Τόμος Α', Αθήνα-Κομοτηνή: Αντ. Ν. Σάκκουλας, σελ.1124-1165.*

Νομολογία

Ν. 4985/2022 (ΦΕΚ Α' 203/27.10.2022 (Νέος Σωφρονιστικός Κώδικας).

Υπουργική Απόφαση 165195 οικ/2001 (ΦΕΚ Β 529/09.05.2001), περί του ατομικού λογαριασμού κρατουμένων.

ΕΚΤΠΝ,(2008) *Ετήσια έκθεση για την κατάσταση των ναρκωτικών στην Ευρώπη*, 2008

Ετήσια Έκθεση του Εθνικού Κέντρου Τεκμηρίωσης και Πληροφόρησης για τα Ναρκωτικά (ΕΚΤΕΠΝ) για την κατάσταση των ναρκωτικών και των οιοπνευματωδών στην Ελλάδα (2006)

Ετήσια Έκθεση του Εθνικού Κέντρου Τεκμηρίωσης και Πληροφόρησης για τα Ναρκωτικά (ΕΚΤΕΠΝ) για την κατάσταση των ναρκωτικών και των οιοπνευματωδών στην Ελλάδα (2009)

«Ετήσια Έκθεση του Ευρωπαϊκού Κέντρου Παρακολούθησης Ναρκωτικών και Τοξικομανίας», Ε.Κ.ΤΕ.Π.Ν. 2004, σ.70

Ετήσια Έκθεση 2017 της Διεθνούς Επιτροπής του ΟΗΕ για τον έλεγχο των ναρκωτικών, στο www.incb.org

Ευρωπαϊκό Κέντρο Παρακολούθησης Ναρκωτικών και Τοξικομανίας -2017, Ευρωπαϊκή έκθεση για τα ναρκωτικά: Τάσεις και εξελίξεις, Υπηρεσία Εκδόσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Λουξεμβούργο.

(2004) Ευρωπαϊκή έκθεση για τα ναρκωτικά στην Ευρωπαϊκή Ένωση και στη Νορβηγία, Λουξεμβούργο

Ξένη βιβλιογραφία

Arnao, G. (1979). *Rapporto sulle droghe*. Milano: Feltrinelli

Button, M. (2019). *White Collar Criminals' Experience of Imprisonment in England and Wales: Revisiting the 'Special Sensitivity, Deviant Behavior*. (No. 41) p.1585 – 1600

Barr, A. Lindelow, M. & Serneels, P. (2009). *Corruption in public service delivery: An experimental analysis*, *Journal of Economic Behavior & Organization*, 225-239, 72(1), <https://doi.org/10.1016/j.jebo.2009.07.006>.

Benson, M. & Cullen, F. (1988). *The special sensitivity of white-collar offenders to prison: A critique and research agenda*, *Journal of Criminal Justice*, 207-215, 16, [https://doi.org/10.1016/0047-2352\(88\)90049-9](https://doi.org/10.1016/0047-2352(88)90049-9).

Chaiken, J. & Chaiken, M. (1990). *Drugs and Predatory Crime*, Published By: The University of Chicago Press

Clemmer, D. (1940). *The prison community*, New York: Rinehart & Company, Inc

Crank, B. & Payne, B. (2015). *White-collar offenders and the jail experience: a comparative analysis*. *Criminal Justice Studies*, 28:4, 378-396. DOI: 10.1080/1478601X.2015.1060971 τελευταία ανάκτηση 30/04/2023

Faupel, C.E. (1987). *Heroin Use and Criminal Careers*. *Qualitative Sociology*, σ. 115

Goffman, E. (1994). *Άσυλα. Δοκίμια για την κοινωνική κατάσταση των ασθενών του ψυχιατρείου και άλλων τροφίμων*, Αθήνα: Ευρύαλος,

Gottschalk, P. (2019). *The Case of Detected White-Collar Offenders: Deviant Behavior. From Crime Convenience to Punishment Inconvenience*: DOI:10.1080/01639625.2020.1717840

Hogg, R. (2013). *Populism, Law and Order and the Crimes of the 1%*, *International Journal of Crime and Justice*, 2 (1): p. 113-131.

Hunter, B. (2020). *The Correctional Experiences of White-Collar Offenders* (σελ.297-313). *The Handbook of White-Collar Crime*. (Πρώτη έκδοση). John Wiley & Sons.

N. Koulouris, & W. Aloskofis, (2013). *Prison conditions in Greece*, Ρώμη

Lombroso, C. (2002). *L' uomo Delinquente*. (μτφ. από ANNINOS M.) Αθήνα: ΚΑΚΤΟΣ

Mann, C., Frieden, T., Hyde, P.S., Volkow, N.D., & Koob, G.F. (2014). *Medication Assisted Treatment for Substance Use Disorders* [Informational Bulletin].from <https://www.medicaid.gov/Federal-Policy-Guidance/Downloads/CIB-07-11-2014.pdf>. τελευταία επίσκεψη 19/06/23

Matthew, W. Logan, Mark A. Morgan, Michael L. Benson & Francis T. Cullen. (2017). *Coping with Imprisonment: Testing the Special Sensitivity Hypothesis for White-Collar Offenders*, *Justice Quarterly*. DOI: 10.1080/07418825.2017.1396488

Mann K., Wheeler S., Sarat A., (1980). Sentencing the white collar offender: Choosing among alternative sanctions. *Amer. Criminal Law Rev.* 17: 479–500.

McBride D. C., Burgman-Habermehl C., Alpert J. and Chitwood D.D., (1986). *Drugs and Homicide*. Bulletin of New York Academy of Medicine, V., 62 Issue:5, June, σ.:497-508

Stadler, W., A. & Benson, M., L., (2012). *Revisiting the Guilty Mind: The Neutralization of White-Collar Crime*, *Criminal Justice Review*, 37(4), 494-511, <https://doi.org/10.1177/0734016812465618>

Payne, B.K. (2017). *White-Collar Crime: The Essentials*. Thousand Oaks, California Sage Publications, Inc.

Palma, M., Sonja, S., Vincent, T., & Carbutaru I. (2019). *Αντιμετωπίζοντας το πρόβλημα του υπερπληθυσμού στις ελληνικές φυλακές*. Έκθεση της Γενικής Διεύθυνσης Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και Κράτους Δικαίου του Συμβουλίου της Ευρώπης, Τμήμα Δράσης κατά του Εγκλήματος, Μονάδα Συνεργασίας στον Τομέα του Ποινικού Δικαίου Βασισμένη στη συζήτηση που πραγματοποιήθηκε κατά τη συνάντηση εργασίας στην Αθήνα στις 12 Δεκεμβρίου 2018 και στις απόψεις των εμπειρογνομόνων.

Payne, B.K. (2017). *White-Collar Crime: The Essentials*. Thousand Oaks, California Sage Publications, Inc.

Penny Green, S , *Performative regulation a case study in how powerful people avoid criminal labels*, *British Journal of Criminology*. (No. 48). p.138 -153.

Stadler, W. (2010). *White-Collar Offenders and the Prison Experience: An Empirical Examination of the “Special Sensitivity” to Imprisonment Hypothesis*. Retrieved from <https://etd.ohiolink.edu/> τελευταία ανάκτηση 9/05/2023

Mann, C., Frieden, T., Hyde, P.S., Volkow, N.D., & Koob, G.F. (2014). Medication

Sutherland, E. (1940). White collar criminality. (σελ.1-12) *American Sociological Review*, 5(1).

Tillman, R. & Pontell, H. (1992). *Is justice “collar blind”?* Punishing Medicaid provider fraud. *Criminology*. (30), p. 547–574. <https://doi.org/10.1111/j.1745-9125.1992.tb01116.x> τελευταία ανάκτηση 8/05/2023

Votey, H.L. (1986). *'Substance abuse and crime in Sweden: Econometric estimates of linkages'* in Shapiro P and H.L.Votey (eds) *Econometric analysis of crime in Sweden*. Rockville, MD: National Institute of Justice. σ. 27

Walters, G. D. (1994). *Drugs and crime lifestyle perspectives*, Sage Publication

Walter, M. (2010). *Σχετικά με τη διαμόρφωση αντεγκληματικής πολιτικής από τα μέσα ενημέρωσης. Εγκληματολογία*. (Τεύχος 1/2010). σελ.6-11

Weisburd, D., Waring, E., & Chayet, E. F. (2001). *White-collar crime and criminal careers*. New York: Cambridge University Press.

Weisburd, D., Wheeler, S., Waring, E. J., & Bode, N. (1991). *Crimes of the middle classes: White-collar offenders in the federal courts*. New Haven: Yale University Press.

Υπεύθυνη Δήλωση Συγγραφέα:

Δηλώνω ρητά ότι, σύμφωνα με το άρθρο 8 του Ν.1599/1986, η παρούσα εργασία αποτελεί αποκλειστικά προϊόν προσωπικής μου εργασίας, δεν προσβάλλει κάθε

«Ντούκα Ολυμπία», ««Σύγκριση της μεταχείρισης των εγκληματιών του λευκού κολάρου και των τοξικοεξαρτημένων ποινικών παραβατών στο σωφρονιστικό σύστημα.»

μορφής δικαιώματα διανοητικής ιδιοκτησίας, προσωπικότητας και προσωπικών δεδομένων τρίτων, δεν περιέχει έργα/εισφορές τρίτων για τα οποία απαιτείται άδεια των δημιουργών/δικαιούχων και δεν είναι προϊόν μερικής ή ολικής αντιγραφής, οι πηγές δε που χρησιμοποιήθηκαν περιορίζονται στις βιβλιογραφικές αναφορές και μόνον και πληρούν τους κανόνες της επιστημονικής παράθεσης.